

PLA COMARCAL DE POLÍTIQUES DE DONES DE L'ALT CAMP

2020-2023

1. PRESENTACIÓ.....	2
2. ANTECEDENTS.....	3
3. ASPECTES NORMATIUS I CONCEPTUALS.....	5
3.1. Marc conceptual.....	5
3.2. Marc normatiu.....	6
3.3. Les polítiques de gènere i d'igualtat en l'àmbit local i comarcal	13
4. PRINCIPIS I METODOLOGIA DE TREBALL.....	16
4.1. Principis ideològics.....	16
4.2. Revisió del sistema actual: nous indicadors.....	17
4.3. Revisió del sistema actual: noves visions	18
4.4. Metodologia de treball: anàlisi de dades i participació.....	19
5. OBJECTIUS DEL PLA.....	21
5.1. Objectius generals.....	22
5.2. Objectius específics.....	22
6. DIAGNOSI: CARACTERITZACIÓ COMARCAL	24
6.1. Introducció: canvis en les estructures demogràfiques, socials i econòmiques	24
6.2. Evolució i característiques sociodemogràfiques de la població femenina de la comarca.....	24
6.2.1. Evolució de la població femenina	24
6.2.2. Estructura de la població femenina de la comarca.....	26
6.2.3. Naturalesa de la població femenina de la comarca.....	29
6.2.4. Formes d'aparellament de la població comarcal	29
6.2.5. El nivell formatiu de les dones	30
6.2.6. La població estrangera de la comarca.....	31
6.2.7. Factors del creixement demogràfic	33
6.2.8. La maternitat a l'Alt Camp.....	34
6.2.9. La població femenina als municipis de l'Alt Camp.....	35
6.3. El mercat de treball a la comarca: un enfocament femení.....	37
6.3.1. L'evolució de l'atur femení a l'Alt Camp	37
6.3.2. L'afectació de la crisi en els diferents grups de població	38
6.3.3. Evolució de l'atur segons nacionalitat: la dualitat laboral	39
6.3.4. Evolució de l'atur per sectors d'activitat: segregació horitzontal	40
6.3.5. El nivell formatiu de les dones en atur	41
6.3.6. L'atur de llarga durada: una realitat creixent	41
6.3.7. La contractació: cap a noves modalitats contractuals	42
6.3.8. El mercat laboral femení als municipis de l'Alt Camp.....	43
6.4. La violència contra les dones a l'Alt Camp.....	44
6.5. La nova realitat femenina a l'Alt Camp: aportació crítica a la realitat comarcal	46
7. OBJECTIUS I ACTUACIONS.....	48

7.1. Impuls de les polítiques d'igualtat i de gènere.....	48
7.2. Canvis culturals i de transformació social	48
7.3. Participació social i política.....	50
7.4. Repartiment del treball i usos del temps.....	51
7.5. Qualitat de vida i cohesió social.....	52
7.6. Eradicació de la violència: mesures d'intervenció integral	54
8. MECANISMES SEGUIMENT I AVALUACIÓ DEL PLA.....	63
9. VIGÈNCIA DEL PLA.....	64
10. BIBLIOGRAFIA.....	64
11. ANNEX: GLOSSARI TERMINOLÒGIC.....	66

1. PRESENTACIÓ

El dret fonamental de la igualtat de dones i homes constitueix un valor molt important i és una necessitat essencial en una societat democràtica moderna. A fi que es compleixi plenament aquest dret, no només ha d'ésser reconegut legalment, sinó que, a més, s'ha d'exercir d'una manera efectiva implicant-hi tots els aspectes de la vida. Malgrat els nombrosos exemples de reconeixement formal i dels progressos fets fins al moment, la igualtat de dones i homes en la vida quotidiana encara no és una realitat. A la pràctica, dones i homes no gaudeixen dels mateixos drets, ja que persisteixen desigualtats polítiques, econòmiques i culturals. Aquestes desigualtats són el resultat d'estructures socials que es fonamenten en nombrosos estereotips presents en la família, l'educació, la cultura, els mitjans de comunicació, el món laboral i l'organització social, entre altres àmbits. És possible actuar en tots aquests àmbits fent-hi canvis estructurals. Les autoritats locals, que són les esferes de govern més pròximes a la població, representen els nivells d'intervenció més adequats per a combatre la reproducció de les desigualtats. En llur àmbit de competència i col·laborant amb el conjunt d'actors socials, poden emprendre accions concretes a favor de la igualtat de dones i homes.

Malgrat tot, encara queden molts reptes per assolir i canvis estructurals tan importants que difícilment s'assoliran sense un esforç constant i conscient de tots i cadascun dels agents de la nostra societat. És per això que esperem seguir comptant amb la complicitat dels ajuntaments i entitats de la comarca per tal que les línies de treball que es dibuixen en aquest pla es converteixin en actuacions

destinades a millorar la qualitat de vida de les dones i evitar així que les diferències entre dones i homes esdevinguin desigualtats.

El present Pla està concebut com un instrument que ha de permetre **recollir i analitzar les diferents actuacions municipals i comarcals en matèria d'igualtat de gènere i definir els objectius i línies estratègiques** sobre les quals incidir en relació a les diferents **desigualtats encara existents entre homes i dones**. Així, el pla d'actuació vol constituir-se com a guia, com a punt de partida i referència, per a la **priorització de les accions que busquin transformar i generar canvis** en relació als biaixos de gènere existents a l'Alt Camp.

El compromís assolit al llarg d'aquests darrers anys per part de l'equip tècnic i polític, el context econòmic actual, així com el marc de les polítiques de l'Institut Català de les Dones i la complicitat generada amb les dones i les seves associacions a la comarca justifiquen la necessitat d'actualitzar i mantenir un pla comarcal que englobi i defineixi les polítiques vers les dones. Aquest nou pla se centrarà, entre d'altres, en donar suport i oferir acompanyament a les **associacions de dones**, tenint en compte el rol que aquestes juguen dins del territori, tant com a dinamitzadores d'activitats formatives i de sensibilització que milloren la qualitat de vida de les dones i de la població, com en l'àmbit de la prevenció i detecció precoç de necessitats comunitàries específiques a les quals l'administració local i comarcal han de tenir presents per vertebrar les polítiques vers aquest col·lectiu.

Aquest document però, no és un projecte tancat, sinó que neix amb vocació ser una proposta oberta i flexible la qual es pot anar adaptant i modificant amb el pas dels anys, segons quina sigui l'evolució de la quotidianitat d'homes i dones i de les polítiques d'igualtat dels municipis de la comarca de l'Alt Camp.

2. ANTECEDENTS

Amb el desplegament del Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya durant el període 2008-2011, els ens locals de Catalunya han disposat d'un paraigües normatiu i programàtic idoni per a començar a vertebrar aquestes polítiques d'una manera molt més integradora i eficient.

Des dels consells comarcals de Catalunya hi ha una responsabilitat vers els municipis de la comarca en la dimensió de donar suport als ajuntaments, així com impulsar i desenvolupar polítiques que afavoreixin la qualitat de vida de la població i la igualtat d'oportunitats. En aquest context i durant el 2005, amb el suport de l'Institut Català de les Dones, s'inicia des del Consell Comarcal de l'Alt Camp (CCAC) un treball específic d'atenció a les dones en situacions de violència en l'àmbit domèstic. Progressivament, el servei que ha ofert el Consell ha evolucionat en consonància amb les necessitats i demandes específiques de la població i el context socioeconòmic, les quals han marcat les prioritats d'actuació. Aquest fet va representar l'inici d'un assessorament especialitzat a nivell jurídic i social, a través d'una tècnica legal especialitzada i la coordinació amb l'equip de Serveis Socials. Paral·lelament a aquest treball individualitzat (atenció i seguiment de casos concrets), es complementa el servei oferint el suport i acompanyament a les associacions de dones de l'Alt Camp, com a actores comunitàries amb les quals s'ha de treballar de manera conjunta, integrant així en el servei, la seva pròpia veu.

Finalment, el CCAC fa una aposta ferma i reconeguda l'any 2008 per la implementació de les polítiques de dones creant la **Conselleria de les Dones**. D'aquí sorgeix la possibilitat de desenvolupar un procés participatiu i inclús que finalitza en l'elaboració i aprovació del primer **Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp, 2009-2011**, aprovat en òrgan plenari l'any 2009.

El Consell però, ha seguit avançant en d'altres àmbits de treball amb la creació el març de 2009 del **SIAD Alt Camp**, el Servei d'Informació i Atenció a les Dones, la qual cosa ha representat un punt d'inflexió en les polítiques de dones i de gènere de la comarca.

L'estratègia de treball transversal dels diferents serveis de l'àrea de Benestar Social i Família del CCAC (serveis socials bàsics i especialitzats, servei d'acollida de persones estrangeres....) i el SIAD, durant aquests anys ha permès realitzar una important tasca de prevenció, sensibilització, socialització i desenvolupament de noves polítiques i accions, algunes de les quals s'han concretat en:

- Elaboració del Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp, 2009-20, 2012-2015 i 2016-2019.

- Creació i aprovació del Protocol d'Atenció en situacions de violència a l'Alt Camp DEL 2011 i la Creació del Circuit d'Atenció a les situacions de violència a l'Alt Camp al 2019
- Consolidació del SIAD Alt Camp: increment gradual del nombre d'atencions realitzades i de les accions/actuacions desenvolupades des d'aquest servei.
- Establiment de canals de comunicació estables amb els grups i associacions de dones de la comarca.

La tasca empresa pel SIAD Alt Camp ha permès per altra banda, un treball coordinat i participatiu amb les diferents associacions de dones de la comarca i teixir les complicitats necessàries per a garantir la participació de les dones en la definició de les polítiques vers aquest col·lectiu, adequar les propostes a la realitat comarcal i arribar a dones no associades. Un llegat important i imprescindible per a l'elaboració del Pla Comarcal de Polítiques de Dones de l'Alt Camp. Aquesta tasca s'ha centrat de manera específica en donar suport i oferir acompanyament a les associacions de dones, tenint en compte el rol que aquestes juguen dins del territori, tant com a dinamitzadores d'activitats formatives i de sensibilització que milloren la qualitat de vida de les dones i de la població, com en el pla de prevenció i detecció precoç de necessitats comunitàries específiques a les quals l'administració local i comarcal ha de tenir present per vertebrar les seves polítiques.

3. ASPECTES NORMATIUS I CONCEPTUALS

3.1. Marc conceptual

El concepte d'igualtat entre homes i dones ha anat evolucionant i ampliant el seu significat al llarg de la història. Originàriament des dels estaments europeus es parlava –i a dia d'avui encara se'n parla– d'igualtat de tracte i d'oportunitats. Aquesta visió presenta, però, algunes mancances, atès que no té en compte el caràcter estructural de la desigualtat de gènere, sinó que incorpora únicament una visió individualista de la igualtat i parteix de la idea que les dones només necessiten tenir els mateixos drets que els homes i les oportunitats adequades per desenvolupar totes les seves capacitats dins del model social existent.

Durant els darrers anys, el concepte d'*igualtat* ha estat analitzat i reinterpretat, de manera que ha quedat configurat per una definició molt més àmplia que aglutina tant l'òptica subjectiva com la visió estructural, i hi confereix un caràcter multidimensional. Ara, parlem d'igualtat efectiva entre homes i dones, que inclou les dimensions següents:

- 1. Igualtat formal**, entesa com a 'afirmació de la igualtat de drets entre dones i homes en la normativa'.
- 2. Igualtat de tracte**, entesa com a 'absència de tota discriminació directa i indirecta per raó de sexe'.
- 3. Igualtat d'oportunitats**, entesa com a 'compensació de les desigualtats existents en les condicions i posicions de dones i homes'.
- 4. Equitat de gènere**, entesa com a 'valoració i presa en consideració de la diversitat i les diferències entre dones i homes'.

5. Transversalitat de gènere o "Gender Mainstreaming". La Comissió

europea defineix el concepte de transversalitat de gènere com la necessitat de revisar la suposada neutralitat de les polítiques i de les practiques administratives i gerencials que fan possibles la seva realització, des de la consideració sistemàtica de les diferents situacions, interessos, necessitats de les dones i els homes, en cada una de les fases i mecanismes existents per a la seva planificació, disseny, execució i avaluació.

Aquesta visió d'igualtat requereix un abordatge polític estratègic que tingui en compte el seu caràcter multidimensional i estructural i que faci possible dur a terme les transformacions necessàries per construir una societat més justa i igualitària.

La transversalitat de gènere és un deure dels poders públics, reconeguda en la legislació europea i en la legislació catalana, i de manera molt específica en l'Estatut d'autonomia.

3.2. Marc normatiu

El **principi d'igualtat** és un dels eixos centrals de les societats modernes actuals. La consecució d'aquest principi polític ha estat present des de la creació dels estats democràtics moderns. Tanmateix, el seu reconeixement no ho ha estat per tot el conjunt de la ciutadania, doncs, les dones no han iniciat un procés d'equiparació de drets formals fins al segle XX. A pesar d'això, la divisió sexual del treball continua encara vigent i organitzant les estructures socials de tal forma que la igualtat real encara és un repte a aconseguir.

La consideració de la discriminació de gènere com a problema públic i la necessitat de desenvolupar polítiques de gènere es veu impulsada per diversos agents i instruments, des del nivell internacional fins a la creació de mecanismes en l'àmbit local. El Pla Comarcal de Polítiques de Dones a l'Alt Camp s'empara, doncs, en un paraigües normatiu que dóna consistència a les propostes que es recullen. Algunes d'aquestes recomanacions, normes i reglaments que ens permeten dotar de sentit els continguts i propostes són:

A nivell internacional:

La inclusió del principi d'igualtat entre dones i homes en l'ordenament jurídic internacional està marcada per la Carta de les Nacions Unides de l'any 1945, en la qual es prohibeix la discriminació per raó de sexe i s'eleva, així, el principi d'igualtat entre dones i homes a l'esfera dels drets humans.

Posteriorment, l'any 1967, l'Assemblea General de les Nacions Unides proclama la Declaració sobre l'eliminació de la discriminació contra la dona. La declaració estableix, en l'article 1, que la discriminació contra la dona és injusta i constitueix una ofensa a la dignitat humana.

Aquesta declaració és precursora de la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de tota forma de discriminació contra la dona (CEDAW), de l'any 1979, la qual entra en vigor en forma de tractat internacional el 1981. La convenció suposa, a més d'una declaració internacional de drets per a la dona, l'establiment de la idea que els estats han de garantir el gaudi d'aquests drets i establir les mesures necessàries per assolir-los. Cal destacar, també, que és en aquest instrument jurídic on es proporciona per primer cop una definició de discriminació contra la dona.

La Conferència de Drets de Viena és també remarcable en aquesta primera etapa d'establiment del principi de la igualtat entre dones i homes com a dret humà. Aquesta conferència va proclamar l'any 1993 que els drets humans de les dones i de les nenes són part integral dels drets humans universals i va subratllar la importància de les tasques destinades a eliminar la violència contra les dones en la vida pública i privada.

A finals de la dècada dels vuitanta se situa un important punt d'inflexió en l'evolució jurídica del principi d'igualtat amb la introducció del concepte del mainstreaming, per part de la Comissió de la Condició Jurídica i Social de la Dona de les Nacions Unides, l'any 1987. Aquest nou enfocament assumeix que la integració de la perspectiva de gènere ha de ser una estratègia gradual que s'insereixi en totes les fases del procés complet d'adopció de les decisions públiques i que impliqui tots els àmbits, agents i actors involucrats.

A la IV Conferència Mundial de la Dona celebrada a Beijing (1995) on el gender mainstreaming (transversalització de gènere) es posicionarà en l'agenda internacional. A través de la Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing, s'introdueix la igualtat i la no-discriminació per raó de sexe com a factor clau per construir les societats del segle XXI. En la IV Conferència es demana als governs, de manera explícita, la integració de la perspectiva de gènere en totes les polítiques i els programes amb la voluntat d'analitzar-ne les conseqüències per a les dones i els homes, respectivament, abans de prendre decisions. L'assumpció de l'estratègia de la transversalització de la perspectiva de gènere permetrà la promoció de la igualtat de gènere a través de la combinació de mesures i instruments legislatius i accions concretes que es reforcin mútuament.

Des de la IV Conferència Mundial de la Dona de l'any 1995, s'han celebrat tres revisions per identificar els progressos i obstacles de l'aplicació de la Declaració i la Plataforma d'Acció Beijing

A nivell europeu:

La Unió Europea també ha exercit influència en el desenvolupament del marc legislatiu comunitari en matèria d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

- Al 1950, a Roma, El Consell d'Europa aprova el Conveni per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals que, en l'article 14, estableix que tots els drets i les llibertats del conveni s'han d'assegurar sense cap tipus de

discriminació, incloent-hi la discriminació per raó de sexe. L'any 2000, a més, s'afegeix al conveni el Protocol número 12, que incorpora la prohibició general de discriminació en l'aplicació de qualsevol dret reconegut legalment, no tan sols d'aquells drets reconeguts en el conveni.

- La Comunitat Europea incorpora el principi d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en el Tractat de Roma l'any 1957 en la mesura que reconeix el dret a la igualtat de retribució per un mateix treball (article 114, antic article 119).

- El mateix Consell d'Europa, l'any 1961, adopta la Carta social europea, la qual complementa el Conveni per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals en la garantia dels drets socials i econòmics. La carta reconeix el dret de les persones treballadores d'ambdós sexes a una remuneració igual i fa referència, també, als treballadors i treballadores amb responsabilitats familiars. El Protocol addicional de 1988, al seu torn, inclou el dret a la igualtat d'oportunitats i de tracte respecte del treball i la carrera professional, sense discriminacions per raó de sexe. Finalment, la Carta social europea de 1996, que reemplaça la del 1961, prohibeix directament o indirectament la discriminació per raó de sexe, i ofereix una protecció especial en cas d'embaràs i maternitat.

- El Tractat d'Amsterdam (1999) avança en l'assumpció del principi d'igualtat entre dones i homes a la UE, sobretot pel que fa a la igualtat de tracte entre els treballadors i les treballadores, que es constitueix com un dret fonamental. A més, apunta al principi de la transversalització de gènere en la mesura que totes les accions de la política pública se subordinen a l'objectiu d'eliminar les desigualtats entre les dones i els homes.

- L'any 2001, amb el Tractat de Niça, no sols estableix la igualtat com un dret, sinó que ja reconeix la necessitat d'emprendre accions positives per fomentar la participació de les dones en el mercat laboral.

- el Tractat de la Unió Europea converteix el principi d'igualtat entre homes i dones en un valor comú de la UE que els estats membres han de respectar i garantir a l'hora d'establir requisits per a noves incorporacions d'estats (article 2). Al mateix

temps, en l'article 3, estableix que la UE ha de fomentar la igualtat entre homes i dones.

- A la Carta dels drets fonamentals de la UE (eix de la Carta social europea de 1989), adoptada al desembre de 2000, però amb efectes jurídics des de l'any 2010. Conté un capítol titulat "Igualtat" que inclou els principis de no-discriminació, igualtat entre dones i homes i diversitat cultural, religiosa i lingüística. En l'article 21 prohibeix la discriminació per raó de sexe. En l'article 23, a més, consagra la igualtat entre dones i homes, estableix que ha de ser garantida en tots els àmbits, inclosos l'ocupació, el treball i la retribució, i possibilita l'adopció d'accions que afavoreixin el sexe menys representat.

- Durant l'etapa 2001-2005, es defineix l'Estratègia marc comunitària per a la igualtat de gènere. Aquesta estratègia, pretén integrar la perspectiva de gènere en totes les polítiques comunitàries que afectin directament o indirectament la igualtat entre dones i homes, i, d'altra banda, proposa posar en marxa accions específiques a favor de les dones per eliminar les desigualtats existents.

- La idea establerta en l'Estratègia marc comunitària continua amb el **Pla de treball per a la igualtat entre les dones i els homes (2006-2010)**. En aquest pla, es defineixen sis àrees prioritàries d'actuació: la mateixa independència econòmica per a les dones i els homes; la conciliació de la vida privada i laboral; la mateixa representació en la presa de decisions; l'eradicació de totes les formes de violència de gènere; l'eliminació dels estereotips sexistes i la promoció de la igualtat de gènere en la política exterior i de desenvolupament. Succeeix a aquest pla de treball l'**Estratègia de la Comissió Europea** per a la igualtat entre dones i homes 2010-2015. Molt centrada en la millora de la situació de les dones en el mercat de treball i en els llocs de decisió.

- Finalment, és important ressaltar que l'estratègia segueix connectant el concepte de governança amb les polítiques d'igualtat de gènere, en la mesura que estableix una base per a la cooperació entre la Comissió i la resta d'institucions europees en el marc del Pacte europeu per la igualtat de gènere (2011-2020). En aquesta línia, és destacable el fet que la Comissió ha de presentar un informe anual sobre els avenços assolits a favor de la igualtat de gènere. A partir d'aquest informe, s'ha

d'establir un diàleg d'alt nivell sobre igualtat de gènere en el qual participin el Parlament Europeu i les presidències del Consell, així com altres protagonistes destacats de la societat civil.

El **Pacte europeu per la igualtat de gènere (2011-2020)**, per la seva banda, té com a finalitat abordar els desafiaments en l'àmbit de la política d'igualtat entre dones i homes i garantir que s'integri la dimensió de gènere en tots els àmbits d'actuació, en particular en el context de l'Estratègia europea 2020.

A nivell estatal:

- *Constitució espanyola (1978)*, que prohibeix tota discriminació per raó de sexe (art. 14) i obliga els poders públics a promoure la igualtat efectiva entre les persones (art. 9.2).
- *Institut de la Dona*, creat al 1983 per la Llei 16/1983, de 24 d'octubre, i que treballa en la implementació del Pla d'igualtat d'oportunitats per les dones.
- *Llei 27/2003, de 31 de juliol*, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes de la violència domèstica.
- *Llei Orgànica 1/2004 de mesures de protecció integral contra la violència de gènere*.
- *Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, (LOIEDH)* per a la igualtat efectiva de dones i homes en diferents àmbits de la vida de les persones (laboral, social, econòmic, cultural i polític).

A nivell català:

- *L'Institut Català de les Dones*, creat l'any 1989 com a organisme autònom depenent de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, que treballa en el Pla integral de prevenció de la violència de gènere i d'atenció a les dones que la pateixen i el Pla de Polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya.
- L'Estatut d'Autonomia de Catalunya de l'any 2006, preveu la necessitat que els poders públics garanteixin la transversalitat en la incorporació de la perspectiva

de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per a aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes (art. 41).

- *Llei 5/2008 de 24 d'abril del dret de les dones a eradicar la violència masclista.* Aquesta Llei recull les actuacions que els poders públics catalans han de dur a terme contra la violència masclista i la xarxa de serveis d'atenció i recuperació que garanteixin una intervenció integral contra totes les formes d'aquesta violència.
- Informes d'impacte de gènere (IIG), la regulació dels quals s'efectua mitjançant dues lleis, la Llei 13/2008, del 5 de novembre, de la presidència de la Generalitat i del Govern (que estableix en l'article 36.3.b que els avantprojectes de llei han d'anar acompanyats d'un informe d'impacte de gènere), i, d'altra banda, i amb referència als projectes de disposicions reglamentàries, l'article 64.3.d de la Llei 26/2010 del 3 d'agost, de règim jurídic i de procediment de les administracions públiques de Catalunya, que estableix la necessitat d'acompanyar aquests projectes normatius, entre d'altres, d'una memòria d'avaluació de l'impacte de les mesures proposades, la qual ha de contenir un informe d'impacte de gènere.
- Polítiques de gènere locals, definides per la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, que obre la porta perquè els municipis desenvolupin polítiques de dones que complementin a les d'altres administracions públiques.
- "Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgeneres i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia". Aquesta llei significa un pas molt important en la protecció dels drets dels col·lectius LGBTI en tots els àmbits i esdevé una mesura pionera al món, ja que estableix sancions per discriminació i homofòbia amb l'objectiu d'evitar-ne casos per raó d'orientació sexual.
- La Llei 17/2015, aprovada al Parlament, basada en la igualtat efectiva de dones i homes. Neix del consens majoritari parlamentari com a marc de referència per afrontar la discriminació de les dones en tots els àmbits de la vida quotidiana. Per aconseguir els seus objectius, aquesta llei fixa polítiques públiques dirigides a promoure la igualtat efectiva i l'apoderament de les dones i també reconeix el paper de les associacions de defensa dels drets de les dones. Anomena les funcions dels ens locals de Catalunya entre les quals destaquen: estudiar i detectar les mancances i necessitats de les dones, sensibilitzar la població sobre les causes de la violència masclista, fomentar l'autonomia econòmica personal i

econòmica de les dones, impulsar l'ocupació femenina, fomentar la presència de dones en els òrgans de participació i en els espais de presa de decisions i elaborar, aprovar, executar i avaluar els plans d'igualtat de dones i homes destinats al seu personal.

A nivell local i comarcal:

L'administració local ha tingut un paper clau a l'hora de generar una opinió pública sensibilitzada amb els problemes de gènere, en un context en què els governs locals han creat polítiques innovadores que han donat resposta a les demandes socials cada vegada més diversificades. Aquest major protagonisme es fonamenta en la seva proximitat amb la realitat social que li permet conèixer millor que a d'altres administracions les necessitats de la població. D'aquesta manera, els ajuntaments incorporen les polítiques de gènere promovent les regidories específiques en la temàtica, els serveis, els programes i les/els agents d'igualtat, amb l'objectiu de modificar les relacions desiguals entre dones i homes. En tot aquest procés han tingut un paper clau moltes dones dels partits polítics i tècniques municipals que, establint aliances de gènere, introdueixen les polítiques d'igualtat en les diferents agendes i busquen recursos per a la seva implementació.

3.3. Les polítiques de gènere i d'igualtat en l'àmbit local i comarcal

El protagonisme de l'administració local (i sovint capdavanter en el desenvolupament de les polítiques de gènere) es fonamenta en la seva proximitat amb la realitat social i per tant, li permet conèixer-la millor que les administracions superiors. Així, l'administració local disposa de més elements a l'hora d'establir unes actuacions que responguin a les necessitats reals de la població del territori.

L'administració local se situa, doncs, en un context privilegiat per a implementar les polítiques de dones i de gènere en base a la realitat. Els contextos, però requereixen de canvis i processos de transformació que apostin per modificar les condicions de vida de la ciutadania en sintonia amb les necessitats i prioritats del moment. Aquests canvis però, per a què s'implantïn d'una manera més eficient i eficaç, cal que estiguin protagonitzats sobretot per a la ciutadania, jugant un paper secundari o d'acompanyament l'administració. És el cas de les polítiques de dones i de gènere. El rol de l'administració ha de ser el d'impulsor de processos i que garanteixi recursos i serveis. Tanmateix, les polítiques a favor de la igualtat d'oportunitats han de partir d'un compromís polític i la coresponsabilitat ciutadana. Doncs, les lleis no són sempre eines suficients per afrontar les desigualtats, ja que

la igualtat real no pot quedar-se només en el pla normatiu. **Avançar de la igualtat formal (normativa) cap a la igualtat efectiva i real, implica traslladar a la vida quotidiana de les persones les transformacions produïdes a l'àmbit normatiu.**

Per tant, per fer polítiques de dones i de gènere cal un compromís especial per part dels i les responsables polítics i tècnics, així com de les associacions i col·lectius de dones del territori i de la ciutadania en general.

En l'elaboració, la implantació i el seguiment dels plans d'igualtat es poden identificar unes **fortaleses potencials**:

- Ampliació de la conscienciació dels poders públics en matèria d'igualtat de dones i homes i sobre la necessitat d'actuar-hi.
- Increment del compromís formal amb la igualtat, en la mesura que s'aprova un document escrit al qual es dóna publicitat.
- Visibilització del desenvolupament de les dones des d'una perspectiva integral i realista que s'allunyi d'una visió tradicional i limitada en la promoció de les dones i el vincle amb benestar social.
- Incorporació d'una visió estratègica que plantegi metes, recursos – institucionals, humans i econòmics– i temps i que situï els poders públics en una lògica estratègica basada en tres moments: on volen arribar, quan i de quina manera.
- Horitzontalitat, ja que és necessària la participació de les diferents àrees i departaments i perquè constitueix un primer pas cap a la transversalització de la perspectiva de gènere en totes les polítiques públiques.
- Coordinació interdepartamental, que estimula el coneixement del treball fet des dels diferents departaments i impulsa la cooperació.
- Participació, ja que en el procés d'elaboració es creen espais de participació on la veu de les dones pren el protagonisme.

- Avaluació, donada per la necessitat de fer un seguiment i avaluació d'aquests plans; es contribueix a la implantació d'una cultura avaluadora progressiva dins de la institució.

Ara bé, també s'apunten alguns **riscos potencials** que cal evitar:

- No comptar amb prou professionals formats en perspectiva de gènere dificulta tant la implementació dels plans d'igualtat com l'aplicació de la transversalitat de gènere en els diferents departaments i serveis, ja que aquests professionals són necessaris com a motivadors i incentivadors per a la resta.
- Que els plans d'igualtat es quedin en allò simbòlic, que cobreixin formalitats però sense incorporar veritablement cap capacitat transformadora d'estructures i models patriarcal.
- Caure en un mimetisme en el disseny i la implementació dels plans d'igualtat que provoqui la formulació de plans estereotipats i massa rígids, sense capacitat innovadora.

Alguns dels mecanismes per impulsar polítiques de dones i de gènere a l'àmbit local i comarcal serien:

- **Conèixer (i reconèixer) la realitat de les dones** en el territori: des del punt de vista demogràfic, familiar, educatiu, laboral, de salut, de participació, de problemàtiques socials, etc.
- **Establir mecanismes de participació** de les dones en la vida política dels municipis, així com establir canals directes de comunicació i intercanvi entre personal polític, tècnic i ciutadania.
- **Promoure la presència social i política de les dones** en totes les esferes de la vida pública i reconèixer les aportacions d'aquestes al llarg de la història.
- **Potenciar l'organització de la societat civil.** Fer xarxa de col·lectius de dones, tant per donar i rebre suport, com per fer pressió per aportar nous valors a la societat.

- **Prendre mesures per eradicar la violència de gènere** i sensibilitzar a la població sobre la cultura del respecte mutu i de l'educació democràtica.
- **Garantir la conciliació i la coresponsabilitat** dins l'àmbit domèstic amb la introducció de canvis culturals de valors que modifiquin els models de representació de cada sexe basats en la desigualtat (patriarcalisme). També dins l'àmbit laboral que permeti a la dona poder desenvolupar la seva tasca laboral en condicions òptimes sense renunciar a la seva vida familiar o viceversa.
- **Prendre mesures correctores** per tal d'eradicar els factors de vulnerabilitat social i econòmica de les dones, en un context de crisi econòmica com l'actual.

4. PRINCIPIS I METODOLOGIA DE TREBALL

4.1. Principis ideològics

Es parteix de la necessitat i la importància d'una perspectiva comuna (dona/home) per tal de millorar l'anàlisi de la realitat i facilitar-ne els canvis necessaris per aconseguir la igualtat d'oportunitats i un procés de reflexió envers les diferències, les experiències i l'ús de l'espai i el temps per part d'homes i dones. És per això, que s'ha de partir d'un marc conceptual propi per a l'elaboració del Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp a mode de plantejament ideològic que permeti posar-lo posteriorment en discussió amb cada un dels agents implicats en l'elaboració del mateix. Aquest fet, implica també prioritzar aquells aspectes i actuacions que permetin superar situacions en les quals les dones parteixen en inferioritat de condicions, per tal que puguin participar en igualtat de drets.

La incorporació de la perspectiva de gènere implica:

- **Treball transversal en les polítiques de dones:** incorporació de la dimensió de gènere a les polítiques públiques, situant les prioritats de les dones en les actuacions de governs d'acord a garantir els drets de les dones en igualtat als dels homes. Així, la transversalitat de gènere suposa un canvi de paradigma polític: de les polítiques de la dona a les polítiques de gènere. Des d'aquest nou paradigma es promou que, a banda de desenvolupar accions

específiques per a les dones, es tinguin presents les necessitats i desitjos de dones i homes en totes les àrees municipals.

- **Canvi en les estructures socials i culturals que generen desigualtats (model patriarcal):** partir d'una concepció de ciutadania plural i diversa, superant l'arquetip del model estandarditzat masculí, cap al qual s'orientin les actuacions polítiques i intervencions comunitàries.

- **Valoració i visibilitat dels coneixements plurals:** implica la recuperació i visibilitat dels sabers femenins i reivindicacions de les dones, per tal de superar l'arquetip estandarditzat masculí i trobar així, nous referents que permetin enriquir la història de la humanitat.

- **Participació de les dones:** per tal de fer visible l'experiència, les expectatives i les necessitats de les dones. Entendre i garantir els diferents modes de participació, ja sigui a través de les associacions de dones, com des d'altres plataformes i agrupacions. Reivindicar altres formes de fer política més enllà de les convencionals.

- **Nous usos del temps, compartir i conciliar:** les transformacions succeïdes en els darrers anys posen en evidència les diferències de rols atorgats a homes i dones, raó per la qual cal crear mecanismes que permetin un repartiment just i equitatiu de les tasques, a la vegada que es promogui la conciliació, tant de dones com d'homes, entre la vida professional i la vida personal.

4.2. Revisió del sistema actual: nous indicadors

Els indicadors són aquells instruments que permeten identificar els canvis socials que es produeixen en un determinat context i/o al voltant d'un fenomen o col·lectiu específic. Si es vol obtenir una anàlisi de gènere, cal incorporar la perspectiva de gènere en totes i cada una de les fases d'elaboració, implementació i avaluació del Pla Comarcal de Polítiques de Dones de l'Alt Camp. En cas contrari, s'està reproduint una visió androcèntrica del món, i per tant, a l'hora de dissenyar les polítiques públiques i, especialment, a l'hora d'avaluar-les, s'obté una informació pobre i que perpetua les desigualtats existents entre homes i dones.

En aquest sentit, la recerca feminista en ciències socials ha construït indicadors de gènere (o d'igualtat de gènere) i indicadors no androcèntrics (o sensibles a la diferència sexual), dos tipologies d'indicadors que permeten recollir quantitativament i qualitativa dades sobre la realitat i condicions de vida tant dels homes com de les dones. La definició d'aquests dos indicadors és:

-Indicadors de gènere (o d'igualtat de gènere): parteixen que la igualtat entre homes i dones té arrels en el grau d'incorporació de les dones al món dels homes (feminisme de la igualtat).

-Indicadors no androcèntrics (o sensibles a la diferència sexual): entén que cal recuperar l'experiència de les dones i donar valor a aquesta diferència, reflectint ruptures amb el model patriarcal (feminisme de la diferència).

En aquest sentit, per a l'elaboració del present Pla s'han incorporat indicadors dels dos tipus, entenent la complementarietat entre ells i conscients que l'assoliment d'un canvi en les relacions entre homes i dones, així com sobre l'imaginari social que recau encara en cada un dels dos col·lectius, és un procés llarg i complex que requereix d'una anàlisi en profunditat, que inclogui per una banda aquesta "igualtat en masculí" i per l'altra reconegui totes les parcel·les d'experiències i sabers de les vides de les dones a l'Alt Camp.

Així doncs, des dels municipis, el desenvolupament de nous valors que ajudin a construir una societat més justa i igualitària requereix el compromís de les persones que posen en marxa les polítiques locals i implementen projectes i programes en totes les àrees. Tothom pot treballar per a la igualtat sempre que incorpori una altra manera de mirar el món, i que des d'aquesta mirada vagi transformant les metodologies i els continguts de la seva feina.

4.3. Revisió del sistema actual: noves visions

Un dels aspectes importants i a tenir present en la fase de desenvolupament del Pla és reconèixer la diversificació d'espais de participació i acció, passant per alt la tradicional dicotomia mantinguda entre allò públic i privat. Una dicotomia molt

l·ligada a la concepció errònia de treball domèstic o treball reproductiu com a treball no productiu (i vinculat al rol femení), en tant que no és retribuït econòmicament.

En aquesta línia, s'adopta la proposta d'estructuració de capacitats i indicadors de gènere per a organitzar la diagnosi de l'Alt Camp. No obstant això, existeixen certes limitacions per la manca de dades disgregades per sexe, així com per la manca de dades referents als municipis de l'Alt Camp en els àmbits de la salut o el benestar social. És per això, que la diagnosi se centra en la realitat sociodemogràfica de la població, amb dades actualitzades, i completada per algunes dades referents a l'Alt Camp (incloent-hi Valls tot i que no forma part del territori on s'implementarà el present Pla) sobre el mercat de treball i altres indicadors socials i laborals. En definitiva, des d'aquesta reflexió envers els indicadors i l'anàlisi de dades es considera que s'incorpora una visió de gènere al Pla Comarcal, i que per tant, les línies polítiques que se'n derivin seran molt més eficients i eficaces en quant als objectius recollits.

4.4. Metodologia de treball: anàlisi de dades i participació

La metodologia de treball utilitzat pel desenvolupament del pla o que s'utilitzarà per a la seva implementació contempla dues fases de treball:

Fase I (fase prèvia)

A) Anàlisi quantitatiu :

Recerca i explotació de dades estadístiques per a l'anàlisi posterior, partint sempre des d'una perspectiva de gènere. Aquestes han estat extretes principalment de:

- Censos i padrons de població i, l'Enquesta Demogràfica de Catalunya per a l'estudi de l'estructura demogràfica i altres indicadors socials.
- Registre de persones a l'atur (oficines de treball de la Generalitat), Enquesta de Població Activa (EPA) i registre d'afiliació a la seguretat social per l'anàlisi del mercat de treball.
- Dades pròpies del Consell Comarcal, el SIAD Alt Camp i els ajuntaments de l'Alt Camp.

- Estudis i dades aportades per diferents departaments i organismes per a complementar la diagnosi: Institut Català de les Dones, Instituto de la Mujer...

L'explotació d'aquests registres s'ha realitzat a través de les dades ofertes per l'IDESCAT, l'INE i l'Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat. Aquest recull i anàlisi exhaustiu de dades ha pogut garantir que la fase de diagnòstic reculli de manera clara la realitat de les dones al territori.

B) Recerca bibliogràfica:

Recerca d'estudis, llibres i articles d'interès i vinculats a l'elaboració del Pla de Polítiques de Dones.

C) Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp, 2009-2011, 2012-2015 i 2016-2019 com a marc referencial de treball per a l'actualització del Pla en el període 2020-2023.

Fase II (fase posterior): participació

L'any **2009** s'aprova per part del Consell Comarcal de l'Alt Camp i dels municipis de la comarca (excepte Valls, amb un Pla propi) el **Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp 2009-2011** moment a partir del qual es crea la **Comissió Tècnica** del Pla amb l'objectiu de debatre i consensuar els programes i projectes proposats des dels diversos serveis i entitats participants. La comissió es va reunir de forma periòdica fins l'any 2011.

L'any 2012 el Ple del Consell Comarcal de l'Alt Camp, en la sessió ordinària de 19 de setembre, va adoptar l'acord de dictaminar el **Pla de polítiques de dones de l'Alt Camp 2012-2015** el qual actualitzava i donava continuïtat a les polítiques iniciades pel Consell Comarcal l'any 2009.

L'any 2017 el Ple del Consell Comarcal de l'Alt Camp, en la sessió ordinària del 29 de novembre, s'aprova el **Pla de polítiques de dones de l'Alt Camp 2016-2019** el qual actualitzava i donava continuïtat a les polítiques iniciades pel Consell ens anys anteriors.

Amb la voluntat que el procés d'implementació i desenvolupament del Pla sigui ampli, inclusiu, obert i representatiu de tota la diversitat de dones de la comarca s'utilitzaran les plataformes cíviques ja establertes (associacions de dones) amb les quals existeix una àmplia tradició de col·laboracions per poder organitzar tallers participatius, de valoració i seguiment de les actuacions. L'elaboració del Pla ha estat, en definitiva, un procés que ha implicat decisions a diferents nivells:

Visió estratègica sobre les polítiques socials en general i de dones en particular.

Adquisició de compromisos polítics comarcals i municipals ja que la majoria dels ajuntaments han estat adherits als plans anteriors.

Lideratge de l'equip d'Igualtat del CCAC.

Compromís públic davant la ciutadania.

Relació d'estructures i formes de treballar que potenciï la transversalitat i la horitzontalitat.

5. OBJECTIUS DEL PLA

El present Pla Comarcal de Polítiques de Dones de l'Alt Camp, 2020-2023 té com a propòsit establir el marc d'actuació de la comarca i els municipis de l'Alt Camp en relació a l'assoliment de la igualtat efectiva entre dones i homes compensant les situacions de desequilibri entre unes i altres així com les expressions de discriminació encara existents. El Pla vol ser una eina per aprofundir i avançar en el treball vers les polítiques d'igualtat però també, i sobretot, per implicar el conjunt municipal en aquestes.

Tan la materialització de les polítiques i mesures proposades per aquest Pla com el treball transversal del que es requereix per fer-la possible dependran del compromís polític i de la disponibilitat tècnica en el consistori.

5.1. Objectius generals

Els objectius generals del present projecte són:

- **Millorar la qualitat de vida de les dones de la comarca** contribuint a l'eradicació de qualsevol tipus de discriminació per raó de sexe.
- **Millorar les polítiques de l'administració vers les dones**, tant en qualitat com en eficàcia i eficiència, per tal de garantir el ple exercici dels seus drets.
- **Crear un instrument de referència** per a l'administració per a afavorir la igualtat d'oportunitats entre gèneres, basat en el principi de la responsabilitat pública i orientat vers la qualitat de vida de la ciutadania.
- **Elaborar un pla** que el seu desenvolupament permeti involucrar diverses àrees i agents comunitaris del territori, de tal manera que la participació activa de la població femenina es faci efectiva.
- **Incorporar la perspectiva de gènere** en totes i cada una de les actuacions de treball del pla vers la sensibilització, la conscienciació, la prevenció i l'acció transversal.
- **Treballar de manera coordinada** i vers un objectiu comú en totes les actuacions a desenvolupar, entre els diferents agents implicats.
- Ser un **instrument de treball i de referencialitat comarcal** per a la consecució de la igualtat d'oportunitats i de lluita contra l'exclusió social i els factors de vulnerabilitat del col·lectiu femení.

5.2. Objectius específics

Tanmateix, també es plantegen un seguit **objectius específics i operatius** pel desenvolupament del Pla:

- Elaboració d'una diagnosi que permeti reflectir les estructures socials duals actuals de la comarca i municipis, com a instrument bàsic de coneixement de la realitat.
- Fomentar els espai de participació existents en tots els àmbits locals i conjuntament amb els agents del territori, des del qual es revisin les actuacions

comarcals des de la mirada de les dones amb la possibilitat de poder definir propostes de millora i d'innovació d'acord amb els objectius generals establerts en el Pla: dissenyar estratègies conjuntes d'actuació.

- Crear un espai per a la reflexió i la participació en la lluita contra l'exclusió per motius de gènere.
- Definir participativament i consensuar de manera coordinada els eixos d'actuació prioritaris per al desplegament del Pla de manera interdepartamental, interinstitucional i garantint sempre la participació i la veu de les dones.
- Desenvolupar una tasca de sensibilització comunitària, a nivell polític, tècnic i ciutadà, sobre la importància d'implantar la visió de gènere a les polítiques públiques en benefici de totes i tots.
- Fer partícips a les associacions de dones en el desenvolupament del pla donat el seu rol d'agents comunitaris amb capacitat de transformació social per a potenciar la seva capacitat de participació, implicació i conscienciació.
- Crear instruments per a fomentar l'accés igualitari als recursos, al treball i als coneixements entre homes i dones.
- Promoure accions d'acord amb les característiques, necessitats i demandes del col·lectiu de dones de la comarca.
- Treballar en la prevenció de determinades realitats a les quals les dones es presenten com a col·lectiu vulnerable, especialment en la lluita contra la violència masclista, la pobresa i l'exclusió social i econòmica.

6. DIAGNOSI: CARACTERITZACIÓ COMARCAL

6.1. Introducció: canvis en les estructures demogràfiques, socials i econòmiques

Tal com va passar en anys anteriors segueix existint una feminització de la vellesa (continua augmentant el diferencial entre l'esperança de vida de dones i homes) o la major afectació de l'atur entre el col·lectiu femení, la qual cosa ha generat un fenomen conegut com a feminització de la pobresa. La crisi econòmica que també ha comportat una disminució de les possibilitats de separació i divorci i unes majors dificultats d'emancipació residencial, així com les tensions generades en el si del nucli familiar derivades de la pròpia crisi, han significat un repunt de la violència domèstica.

Una realitat doncs, que situa, una vegada més i donades les estructures socials existents, al col·lectiu femení en una situació de vulnerabilitat creixent. Una posició que s'accentua en el cas de les dones estrangeres. Tot plegat fa que, un dels eixos de treball bàsics d'un pla de polítiques de dones del període 2012-2015 se situï en el camp de la integració i la cohesió social per superar la fragmentació social existent. Tot plegat, amb la implicació directa del col·lectiu i potenciant les seves estructures de treball com són les associacions de dones.

6.2. Evolució i característiques sociodemogràfiques de la població femenina de la comarca

6.2.1. Evolució de la població femenina

La comarca de l'Alt Camp ha conegut en la primera dècada del segle XXI l'increment més significatiu de població dels últims 100 anys, gràcies en gran part als moviments migratoris procedents de l'exterior del territori, especialment de l'estranger, així com dels processos de redistribució poblacional dins del territori català. D'aquesta manera s'ha trencat amb la dinàmica dominant durant els anys

80 i 90 del segle XX d'un cert estancament del volum de població femenina resident a la comarca.

Aquest fenomen, conjuntament amb l'augment de la mobilitat residencial dins del territori català (procés de desconcentració urbana de les regions metropolitanes), explicaria el fort augment de població que la comarca ha conegut en els darrers anys. Tot i que la població va anant disminuint lleugerament fins al 2016, ha anat augmentant poc a poc fins a 2019 (al 2016 hi havia una població de 44107 habitants i al 2019 parlem de 44296 habitants). Per altra banda, la població nascuda a l'estranger, que a finals del segle XX era pràcticament inexistent, representa a dia d'avui el 12,3% de la població resident a l'Alt Camp, unes xifres, que han anat augmentant en els últims anys.

Els cicles demogràfics però, no són aliens a les conjuntures econòmiques. La crisi econòmica que va haver entre el 2012 i el 2016 va produir moviments migratoris i de retorn de la població estrangera al seu país d'origen i això es va traduir en un retrocés demogràfic a l'Alt Camp, la qual cosa implica un trencament amb la dinàmica de creixement poblacional que hi va haver fins al 2010. Així, la comarca va disminuir el volum de població entre 2012 i 2016 i a partir d'aquí ha anat pujant el seu volum però molt poc significativament.

Pel que fa a la població femenina de la comarca, la seva trajectòria històrica ha anat paral·lela a la del conjunt de la població de l'Alt Camp. Del 2011 al 2012 va haver un petit augment de la població femenina, però a partir del 2013 fins al 2016 hi hagut un lleuger descens arribant a estancar-se fins al 2019 (representa el 49,3% del total de la població comarcal).

6.2.2. Estructura de la població femenina de la comarà

Població de l'Alt Camp (2016-2019): Taula Resum d'elaboració pròpia a partir de dades del padró continu de població i IDESCAT

	2016		2017		2018		2019	
		%		%		%		%
Població total	44107		43995		44065		44296	
Homes	22255	50,5	22163	50,4	22233	50,5	22444	50,7
Dones	21852	49,5	21832	49,6	21832	49,5	21852	49,3
Edat Mitjana								
Homes	41,39		41,69		41,88		42,05	
Dones	43,17		43,41		43,62		43,87	
Distribució de la població femenina								
Joves (0 a 14)	3479	15,9	3469	15,9	3450	15,8	3385	15,5
Adults (15-64)	13954	63,9	13888	63,6	13855	63,5	13885	63,5
Gent Gran (65 i més)	4419	20,2	4475	20,5	4527	20,7	4582	21
Distribució de la població masculina								
Joves (0 a 14)	3647	16,4	3610	16,3	3584	16,1	3549	15,8
Adults (15-64)	15019	67,5	14917	67,3	14944	67,2	15019	66,9
Gent Gran (65 i més)	3589	16,1	3636	16,4	3705	16,7	3800	16,9
Població estrangera	5023		4968		5117		5465	12,3
Homes	2723	12,2	2682	12,1	2784	12,5	3016	13,4
Dones	2300	10,5	2286	10,5	2333	10,7	2449	11,2
INDICADORS DEMOGRÀFICS								
Dones								
Índex d'envelliment	127,02		129		131,22		135,4	
Índex de sobreenvelliment							20,73	
Índex de dependència							57,38	
Homes								
Índex d'envelliment	98,41		100,7		103,38		107,1	
Índex de sobreenvelliment							13,11	
Índex de dependència							48,93	
Índex de Masculinitat	101,84		101,5		101,84		102,7	

Existeixen diferències significatives entre sexes pel que fa a l'estructura de la població (distribució del grups d'edat), la qual cosa es tradueix també en diferències entre l'edat mitjana de la població (superior en gairebé dos anys en el cas de les dones respecte els homes). A pesar que l'evolució de la població femenina jove (de 0 a 14 anys) a la comarca ha anat perdent pes (representant a 2016 un 15,92% del total de la població femenina i al 2019 un 15,5%), es troba a certa distància de la masculina (amb un 15,8%); però és sobretot en el grups d'adults i gent gran quan les diferències es fan més acusades: la població adulta femenina representa gairebé el 64% del total, mentre que en la masculina aquest percentatge és del 67%. En el cas de la població de major edat, les dones constitueixen un grup força major al dels homes (21% en les dones i 16,9% pels homes). Aquestes diferències en l'estructura de la població entre homes i dones obeeix als següents motius:

- Major taxa de natalitat masculina.
- Major esperança de vida de les dones.
- Procés migratori marcadament masculinitzat, especialment entre les edats adultes (un 55% de la població estrangera resident a la comarca són homes).

Aquesta estructura de població diferencial entre sexes es tradueix també en alguns dels indicadors demogràfics de referència:

- **L'edat mitjana de la població** de la comarca és inferior en el cas dels homes, ubicant-se en els 42 anys, mentre que les dones se situen gairebé en els 44 anys.
- **L'índex d'envelliment** de les dones és a 2019 de 135,4 (per cada 100 joves de 0 a 14 anys hi ha 135 dones majors de 64 anys), mentre que el dels homes és de 107.
- **L'índex de sobreenvelliment** femení és d'un 20,73%, és a dir, que un 20% aproximat de les dones majors de 64 anys es troben per sobre dels 85 anys. Un indicador que en el cas dels homes es redueix fins al 13,11%. És significatiu que, en els darrers anys aquest indicador ha anat en creixement, la qual cosa és degut a un augment de l'esperança de vida de la població.

Existeix, doncs, una feminització creixent de la vellesa.

- **L'índex de dependència** de la població femenina és d'un 57,38%, és a dir, que per cada 100 persones en edat activa, n'hi ha unes 57 que és població inactiva (en edat escolar o per sobre dels 64 anys). Aquest indicador és menor en el cas dels homes, sent d'un 48,93%.
- **L'índex de masculinitat**, que posa en relació el nombre de dones i d'homes en un territori determinat, és a 2019, de 102,7 (relació molt semblant a la de principis del segle XXI). A la comarca hi ha, doncs, 102 homes per cada 100 dones al llarg del 2019. Ha existit, doncs, un lleuger descens del procés de masculinització a la comarca en els darrers anys.
- **L'esperança de vida al néixer** es pot interpretar com un indicador del nivell de vida de la població resident. En aquest sentit, l'esperança de vida de les dones de l'Alt Camp és també molt semblant a la del conjunt de la província de Tarragona i de Catalunya, sent a partir del 2015 superior als **85 anys d'edat**.

Les dinàmiques migratòries i demogràfiques dels últims anys han provocat l'existència d'una estructura de població diferencial entre els homes i les dones residents a l'Alt Camp, identificades principalment, amb una estructura més envellida per part de la població femenina.

En aquest sentit, el canvi en l'estructura de la població femenina de l'Alt Camp ha estat significativa en els darrers 4 anys.

1. **Disminució de la població jove de la població**, tant el pes percentual dels infants com dels grups de joves ha anat disminuint lleugerament del 2016 cap aquí. El grup de dones dels 0 als 14 anys passa de representar el 15,9% l'any 2016 al 15,5% al 2019.
2. **Disminució lleugera pel conjunt del període del pes del grup d'adults (fins al 64 anys)**. L'any 2016 representaven un 63,9% de la població femenina, al 2019 representa un 63,5%.

3. **Augment del pes poblacional del grup de més edat (a partir del 64 anys).** Al 2016 la població femenina d'aquesta franja d'edat és el 20,2% de la població, al 2019 ha augmentat al 21%.

6.2.3. Naturalesa de la població femenina de la comarca

Els moviments migratoris dels darrers anys també han influït en canvis importants en la naturalesa de la població femenina (lloc de naixement) resident al territori. L'any 2000, la població nascuda a l'estranger i resident a la comarca representava un 2,2% (386 dones), l'any 2011 aquest percentatge ja és del 12,10% però al 2016 hi ha una disminució sent el 10,52% el percentatge de la població femenina estrangera resident a la comarca. Però a partir del 2016, aquest percentatge puja molt lleugerament arribant al 2019 sent el 11,2% de la població.

L'estructura de la població nascuda a l'estranger és població jove i adulta. És a dir, població en edat activa que és la potencialment més mòbil i en edat més propensa a tenir descendència. Són migracions, doncs, que tendeixen a comportar augments de la natalitat i un rejuveniment de la població del territori.

6.2.4. Formes d'aparellament de la població comarcal

Les oscil·lacions de l'economia del territori influeixen no només en les estructures de la població i la seva evolució, sinó també en d'altres àmbits de l'estructura social en el qual s'inscriuen les persones. Més enllà d'aquest fet, els canvis normatius i culturals que experimenta una societat també condicionen i influeixen en les trajectòries vitals de les persones i en les estructures familiars. En aquest sentit, les dones de la comarca han modificat els seus hàbits i formes d'aparellament vinculat al seu estat civil.

La dones solteres mantenen uns percentatges similars des de 2007 (un 37% de la població aproximadament) fins a 2011 (**darrer any amb dades disponibles**) que representen el 38,10%, ja que el conjunt de població infantil i joves és similar. Els canvis més significatius es produeixen en els altres "estats" de la persona:

- El pes de les dones casades a l'Alt Camp va anant disminuint progressivament. Al 1991 el percentatge de dones casades era d'un 51%, mentre que el 2007 aquest percentatge es redueix fins al 43,3%. a partir d'aquesta data s'ha pogut

observar un lleuger ascens ja que al 2011 el percentatge de dones casades era de 47,06%.

- La viduïtat s'ha vist incrementat lleugerament, com a conseqüències de l'augment de l'esperança de vida, especialment de les dones.
- Les dones separades/divorciades són les que han patit un increment més significatiu durant els darrers anys: així s'ha passat del 8,7% del 2007 al 14,83% del 2011.
- S'ha produït un descens en els casaments, al 2016 hi va haver 158 casaments i al 2018, 126 casaments.
- El tipus de celebració en el casament també pateix canvis molt significatius entre la població de l'Alt Camp. Si fins l'any 2000, els matrimonis catòlics superaven sempre el 80% del total de casaments realitzats a la comarca, aquesta xifra disminueix molt significativament durant els últims anys. Al 2018 va haver 21 matrimonis catòlics, mentre que els civils van ser de 103.

Aquests canvis, per altra banda, són atribuïbles, entre d'altres a:

- o Augment de les segons núpcies.
- o Canvi cultural en els patrons d'aparellament de les noves generacions.
- O Matrimonis mixtes (parelles de nacionalitat diferent).

6.2.5. El nivell formatiu de les dones

Pel que fa al nivell d'instrucció de les dones de la comarca s'ha produït un canvi en els darrers anys. Si al 2007 el percentatge de dones sense estudis era gairebé inexistents, al 2011 (**últim any en que es tenen dades**) el percentatge passa a ser del 8,70%. Cal tenir en compte l'efecte "generacional" d'aquestes dades, ja que les persones de major edat era població, majoritàriament, sense estudis. És habitual que les generacions de la guerra civil i postguerra no tinguessin estudis bàsics finalitzats.

Segons les dades de 2011:

- El percentatge més nombrós de població correspon als grup d'estudis de segon grau, sent d'un 58,42%.
- Els estudis de primer grau representen un 17,09%.
- Els estudis de primer grau representen un 17,09%.

Les dades del nivell de formació de la població femenina a 2011:

- o Les dones amb formació professional (mitjà i superior), representen un 15,28% del total de dones.
- O Les dones amb batxillerat superior experimenten un desens passant del 14% al 2007 al 8,70% al 2011.
- o La població universitària (diplomades, llicenciades o doctores) s'incrementa al 2011, passant del 16,3% al 18%.

Les dades del nivell de formació de la població masculina contrasten amb els de la població femenina:

- o El percentatge de població masculina amb estudis de batxiller és de gairebé 3 punts superior a les dones, mentre que la formació professional és 13 punts superiors.
- O Com a contrapartida, el volum de dones amb el nivell d'instrucció més elevat (universitaris) és 12 punts superior al dels homes.

6.2.6. La població estrangera de la comarca

Per entendre els canvis de població que s'han succeït a la comarca en aquests darrers anys cal prestar especial atenció a la població estrangera i a la seva evolució demogràfica en el context comarcal. El creixement del volum de població estrangera a la comarca de l'Alt Camp de l'any 2000 al 2011 va ser molt significatiu, ja que al 2000 hi havia 327 dones i al 2011 es va arribar a 2676 passant a representar el 12,10% de la població.

A partir del 2012, però, es viu una reducció en la població estrangera, arribant la població de dones al 2016 a representar el 10,5% de la població. A partir d'aquest any, el nombre de dones estrangeres va pujant molt poc a poc els darrers anys, sent al 2019 el 11,2%.

A pesar que la població estrangera sol tractar-se com un bloc homogeni, presenta significatives diferències grupals, tant per la seva procedència, com en la seva estructura de població. Cal, doncs, aprofundir en aquest grup de població, per analitzar la seva heterogeneïtat.

Majoritàriament la població estrangera de l'Alt Camp és de procedència africana (representant el 50% del total de població estrangera resident a la comarca), que per altra banda és un grup de població molt masculinitzat (un 54,74% d'aquest grup de població són homes). El segon grup són les procedents de la Unió Europea (amb un 22,36%, també més masculinitzat). En aquest grup tindria un pes important la població procedent de l'Europa de l'est (quasi un 18% de les dones estrangeres de la comarca són de nacionalitat romanesa). El tercer gruix de població estrangera serien els procedents d'Amèrica, concretament d'Amèrica del Sud, a diferència de la població anterior, aquí es veu una població més feminitzada, la població femenina d'aquesta zona representa un 53,25% del total de la població americana del SUD.

La distribució de la població estrangera a l'Alt Camp presenta diferències notables, segons el sexe del grup. Així, els homes de nacionalitat africana representen a la comarca el 54,74% del total dels estrangers, mentre que en el cas de les dones aquest grup representa el 45,5%. En canvi, els homes procedents d'Amèrica del Sud representen un 8,81% del total dels estrangers davant del 12,37% en el cas de les dones (un 53,25% de la població procedent d'aquest continent són dones).

Pel que fa als països de procedència, el Marroc és la primera nacionalitat present al territori (representant un 51,67% del total d'estrangeres de la comarca). La segona nacionalitat i segons país de procedència correspon a Romania (amb un 14,44%) i en tercer lloc, però a molta distància, Ucraïna (representant un 6,39% del total). Aquests percentatges han augmentat lleugerament del 2016 al 2019.

La població africana, de la UE i asiàtica és precisament de les que presenten estructures de població més masculinitzades al 2019. Però, les diferències més

notables en les estructures de població segons nacionalitat (i especialment entre la població de nacionalitat espanyola i la resta de grups) es troba en la distribució dels grups d'edat. Si la població femenina estrangera presenta una característica compartida és el perfil d'edat: és població que s'ubica principalment en edats compreses entre els 0 i els 54 anys, mentre que la població de 54 i més anys es redueix a la mínima expressió Així ens trobem amb un gruix de població de perfil jove, la població femenina estrangera de la comarca s'ubica majoritàriament en la franja d'edat entre els 15 i els 54 anys, mentre que la població femenina majoritària de nacionalitat espanyola està a partir dels 35 anys.

6.2.7. Factors del creixement demogràfic

El creixement o decreixement del conjunt de població d'un territori es deu a dos fenòmens: per una banda, el creixement o decreixement vegetatiu o natural, que resulta de la diferència entre els naixements i les defuncions (el moviment natural de la població), i per altra banda, del saldo migratori, la diferència entre les entrades i les sortides al territori (moviments migratoris).

El saldo migratori es va mantindre més o menys en positiu fins a l'any 2011. A partir del 2012 es produeix una desacceleració arribant a ser -4,5 al 2015. A partir del 2016 va pujant de nou fins al 2018 que torna a ser positiu, però a un nivell molt baix, 0,5.

Pel que fa a la natalitat de la població resident a la comarca es poden observar diferències importants segons el grup de població de referència. Pel conjunt de Catalunya la taxa bruta de natalitat l'any 2019 és de 7,94%, mentre que pel conjunt de la comarca de l'Alt Camp a l'any 2019 és d'un 7,42 % (inferior doncs, a la mitjana de Catalunya). Un indicador que assoleix el seu valor més elevat durant l'any 2008 (amb un 12,48%). La comparativa segons la nacionalitat de les dones posa de manifest la major intensitat del fenomen entre la població estrangera: la taxa bruta de natalitat de les dones estrangers supera la de les dones autòctones. La taxa de natalitat de la població estrangera va anant disminuint fins al 2015, sent un 25,4%, però ha anat pujant progressivament arribant al 32,1% al 2019. En canvi per la població espanyola, ha sigut al revés, la taxa a anat disminuint poc a poc passant del 74,6% al 2015, al 67,9% al 2019.

6.2.8. La maternitat a l'Alt Camp

Aquesta major intensitat en les taxes de natalitat de les dones estrangeres es tradueix també en un pes creixent en els naixements de mare estrangera sobre el total de naixements a la comarca. Si bé l'any 2000 el 6,7% dels naixements era de mare de nacionalitat estrangera, aquest percentatge representa durant el 2018 el 29,6% del total dels naixements.

Cal aprofundir en l'anàlisi per entendre les raons que expliquen aquest fenomen diferencial entre població de nacionalitat espanyola i estrangera:

- **Estructura de la població:** la població de nacionalitat estrangera té un potencial a nivell de natalitat molt major que la població autòctona, donada la seva estructura de la població.
- **Calendari:** l'edat mitjana a la maternitat és superior entre les dones de nacionalitat espanyola que entre les estrangeres. De manera que l'any 2018, aquesta és de uns 32 anys per les espanyoles i 30 anys per les estrangeres. El retard en el calendari de la maternitat de les dones espanyoles redueix el període (calendari) de fecunditat. L'edat mitjana a la maternitat pel conjunt de les dones de l'Alt Camp es manté al igual que Catalunya i l'estat espanyol en 32 anys aproximadament.
- **Intensitat:** el nombre mitjà de fills/es per dona també és diferent segons la nacionalitat, amb una intensitat major per les dones estrangeres. L'indicador conjuntural de fecunditat de les dones espanyoles va disminuint en els últims anys, al 2014 era de 1,38 i al 2018 parlem de 1,31. Per altra banda s'ha pogut observar també una disminució del nombre de fills en mares estrangeres, sent del 1,27 fills/es per dona el 2016

Pel que fa als nivells de formació de les mares segons les últimes dades, el major nivell formatiu de les mares seria, un dels factors explicatius del retard en el calendari a la maternitat, doncs, a major nivell educatiu, més es retarda la maternitat.

6.2.9. La població femenina als municipis de l'Alt Camp

De manera general tots els municipis de la comarca de l'Alt Camp van experimentar en el període 2012 a 2014 un creixement de la població femenina, però a partir del 2016 són varis els municipis que experimenten pèrdues de població femenina, així doncs, si comparem la població femenina del 2016 amb la del 2019 podem veure que Valls perd 35 dones, el Rourell perd 20 dones, Figuerola del Camp perd 15 dones, el mateix passa a Querol, i Vila-rodona perd 13 dones. Rodonyà perd 10 dones, Vilabella perd 9 dones, La Riba i els Garidells perden 6 dones, la Masó perd 5 dones i Mont-Ral i el Pont d'Armentera perden 4 dones. Aquestes pèrdues són majors si ho comparem amb les dades dels anys anteriors.

Tot i les pèrdues dels últims anys, les poblacions femenines que han crescut més des de 2016 fins al 2019 són: Vallmoll, que han guanyat 45 dones; Cabra del Camp, 23 dones de més; Alió, amb 19 dones; Puigpelat, amb 10 dones; Aiguamúrcia, Nulles i el Pla de Santa Maria, amb 9 dones de més; Alcover amb 8 dones; Bràfim i el Milà amb 4 dones i Montferri amb 2 dones de més.

La comarca de l'Alt Camp es caracteritza per presentar una forta i única polaritat demogràfica: Valls. Aquesta ciutat concentra al 2019 el 55,6% del total de població femenina de la comarca. El percentatge de concentració era una mica més gran al 2016, quan a Valls hi residia el 55,75% del total de dones comarcal.

Per altra banda, Alcover concentra l'11,73% de població i el Pla de Santa Maria el 5,08% tot haver recuperat població femenina del 2016 al 2019.

Pel que fa a la distribució territorial, la majoria de municipis de la comarca de l'Alt Camp són d'entitat poblacional menor (gairebé un 70% tenen menys de 500 dones). Existeix, doncs, un important nivell de desagregació en petits nuclis de població.

Pel que fa a la naturalesa de la població resident a la comarca (població per lloc de naixement) destaca al 2019: més d'un 91% de la població femenina resident a Figuerola és nascuda a Catalunya, que contrasta amb els municipis de: Valls i Mont-ral (amb un dels percentatge més baix de tots; 68 i 69%, respectivament). Altres municipis que presenten xifres molt superiors a la mitjana comarcal són: Alió, la Masó, El Milà, Nulles i el Rourell (entre el 80% i el 88%). La resta de població es mantenen a la mitja, entre el 70 i 79%.

De la població femenina nascuda a la mateixa comarca, destaca Figuerola del Camp, amb un 60,87%

Pel que fa als percentatge de població femenina nascuda a l'estranger destaquen: Mont-ral (amb un 16,18%), Valls (14,23%) i Vila-rodona (amb un 14,12%), per darrera estaria Rodonyà (13,60%), Bràfim (12,54%) i Cabra del camp (12,43%). En l'extrem contrari, amb percentatges poc significatius de població estrangera femenina, hi trobem: el Milà (amb un 1,08%), La Masó (4,62%), Figuerola del Camp (4,35%), els Garidells (4,30%).

Així doncs, hi ha una elevada disparitat de situacions dins de la mateixa comarca pel que fa a la representació de la naturalesa de la població segons lloc de naixement. No obstant això, podem establir certes conclusions:

- La presència de població femenina nascuda a l'Estat espanyol està relacionat amb els municipis amb presència d'urbanitzacions (Querol, Cabra del Camp, Vallmoll, Valls o Alcover). Es tracta, doncs, de migracions residencials, associades a la jubilació o a les migracions familiars.
- La presència de població estrangera està més focalitzada en els espais urbans i amb presència d'indústria o de polígons industrials (Valls o Vila-rodona). Es tracta, doncs, de migracions econòmiques o laborals, i per tant és majoritàriament població en edat activa (majoritàriament jove).

Pel que fa a la distribució de la població per sexes, **hi ha en general una major presència d'homes que de dones en el conjunt dels municipis de l'Alt Camp** (un fet que contrasta amb el conjunt de Catalunya, que presenta un major equilibri, però on el pes de la població femenina és sempre superior).

6.3. El mercat de treball a la comarca: un enfocament femení

Més enllà dels canvis culturals en els patrons femenins que han representat una entrada cada vegada major de la dona en el mercat de treball remunerat al llarg del segle XX i XXI, la crisi econòmica vigent des de 2008 va representar canvis significatius en els patrons i dinàmiques d'homes i dones, marcat principalment per unes elevades taxes d'atur.

Poc a poc es va anant recuperant la situació econòmica i les taxes d'atur han anat disminuint de uns anys cap a aquí, però les taxes d'atur femenines segueix sent més altes que les masculines, excepte al 2019 en que l'atur va ser més alt pels homes.

6.3.1. L'evolució de l'atur femení a l'Alt Camp

L'ATUR A L' ALT CAMP					
	HOME	%	DONA	%	TOTAL
2016	1353	45,34	1631	54,66	2984
2017	1185,6	44,04	1506,7	44,04	2692,3
2018	1132,2	43,65	1461,5	51,6	2593,7
2019	1094,1	42,58	1475,3	36,36	2569,4

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Població Activa,

l'IDESCAT i l'Observatori del Treball de la Generalitat.

L'evolució de les taxes d'atur (tant per homes com per dones) és, en termes generals, decreixent a partir de l'any 2016, però sent més elevada en el cas de les dones, excepte al 2019 on la taxa més elevada va ser la dels homes. Al 2016, les dones van conèixer el seu màxim històric en que representen el 54,65% dels aturats.

6.3.2. L'afectació de l'atur en els diferents grups de població

En valors absoluts (nombre de persones a l'atur) l'increment percentual major al 2019 és pel grup dels 40 als 54 anys representant un 34,52% de la població aturada, el segon grup seria el de 55 anys i més, que representen un 32,51% i en tercer lloc estaria el grup de 25 a 39 anys, representant el 25,20%. Si tenim en compte el gènere, els homes de entre 40 i 54 anys representarien un 35,91% i les dones d'aquesta franja d'edat un 33,51%. De la franja 55 anys i més, els homes representen un 30,80% mentre que les dones un 33,78% i en la franja de 25 a 39 anys, els homes representen un 24,22% i les dones 25,93%. És per tant el gruix principal d'edats que alimenta la població activa (dels 25 als 55 anys) qui més ha rebut les conseqüències de la manca de llocs de treball. Tot i que en el grup de dones, qui està més perjudicat és la franja del 55 anys i més.

Es produeix, doncs a l'Alt Camp, una tendència generalitzada durant el 2016 a una major afectació de l'atur entre els col·lectius de més edat, especialment al col·lectiu femení. La qual cosa pot derivar en un problema estructural dins del sistema de mercat laboral de la comarca, ja sigui per qüestions de formació, d'adaptació o de contractació. Aquest grup d'edat es pot constituir com un grup d'elevada vulnerabilitat, donades les dificultats d'adaptació que pot comportar per aquestes persones.

Encara que en general, la joventut sol ser el grup d'edat amb les taxes d'atur més elevades, l'Alt Camp presenta unes taxes superiors a les del conjunt de Catalunya pel que fa al grup de Dones, posant de manifest que possiblement el mercat de treball a la comarca no manté un dinamisme que facilita la incorporació de nova mà d'obra femení. (A l'Alt camp els homes del grup de joves de 20 a 24 anys representen un 5,75 mentre que a Catalunya 5,9%, en canvi les dones a l'Alt Camp representen un 4,67% i a Catalunya un 4,36%)

6.3.3. Evolució de l'atur segons nacionalitat: la dualitat laboral

Més enllà de les variables edat i sexe, les dades de l'Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat ens permeten fer una primera aproximació a la situació del mercat de treball de la població de nacionalitat estrangera. Aquest és un fet important, si tenim en compte que, en molts dels casos es tracta de "població en risc d'exclusió social" des del punt de vista socioeconòmic i per tant, cal estudiar amb deteniment la seva situació laboral pel conjunt de la comarca.

La taxa d'atur va baixant a comparació dels anys anterior on la crisi va afectar de forma molt negativa. Tot i aquesta desacceleració, les dones aturades segueixen per sobre del número de homes aturats, i l'atur en les dones estrangeres està per sobre del conjunt de dones la comarca.

Però si avancem amb el temps, es pot veure com l'atur en la població estrangera també va disminuint en els darrers anys, al desembre del 2017 el nombre d'aturats estrangers masculins de la comarca era de 321, mentre que al desembre de 2019 ha estat de 250. Pel que fa a les dones estrangeres de la comarca, al desembre de 2017 eren 296, al desembre del 2018 va ser de 291, però al desembre de 2019 eren de 309. Amb aquestes dades es pot observar que només ha baixat l'atur per la població masculina i que el nombre de l'atur actual de les dones estrangeres també és superior als dels homes.

La taxa d'atur de les dones de la comarca al 2019 és de 41,10% i d'aquest el 20,61% són dones estrangeres. Per tant es pot observar com no només les dones estrangeres són les més perjudicades en el mercat laboral.

A part, d'això, les ocupacions laborals de la població estrangera estan molt vinculades al sector serveis (com el turisme) o l'agricultura, la qual cosa es tradueix en una afectació positiva sobre aquest col·lectiu de població de l'estacionalitat laboral dels períodes estivals o en temporades de recol·lecció agrària. Tenint en compte que la població estrangera, igual com succeeix amb la població jove acostuma a ocupar la part més "flexible" del mercat de treball (temporalitat i flexibilitat laboral), es podria veure beneficiada per l'ocupació estacional generada pel sector turístic o agrícola de la comarca. Però, és a la vegada un sector "laboral" vulnerable i amb poques expectatives de futur.

El diferencial entre homes i dones estrangeres en situació d'atur s'explicaria per la menor presència de dones en el mercat actiu (taxa d'activitat molt menor que les autòctones) i una major presència en l'economia submergida.

6.3.4. Evolució de l'atur per sectors d'activitat: segregació horitzontal

La desocupació per sectors d'activitat, segons el sexe també difereix de manera significativa i denota les prioritats i especialitzacions del mercat de treball segons gènere. El sector serveis és el principal sector d'ocupació de les dones de la comarca, la qual cosa es tradueix en què un 71,44% de les dones a l'atur ho són en aquest àmbit de l'economia. Un percentatge que es redueix fins al 52,96% en el cas dels homes. Per contra, la presència de dones en sectors com la construcció i l'agricultura és pràcticament testimonial (sent a finals del 2019 el 2% en agricultura i el 1,33% en la construcció).

L'afectació de l'atur per sectors d'activitat també és diferent quan fem referència a la població de nacionalitat estrangera. Per sexes (en la població estrangera, i segons les dades disponibles de desembre de 2019), la distribució de persones a l'atur segons sector d'activitat presenta les següents característiques:

- Les dones estrangers a l'atur en el sector serveis representen el 59,54% del total (davant del 46,4% dels homes). Uns percentatges molt inferiors als de la població autòctona, amb una major especialització en el sector terciari.
- El sector de la indústria representa el 5,82% del total de dones estrangeres a l'atur (davant del 10% dels homes estrangers).
- L'agricultura té un pes superior en el conjunt de homes sent aquest del 30% mentre que les dones representen el 3,23%.
- Finalment, la construcció té un pes testimonial entre les dones (representen un 0,97%) els homes representen el 12%.

6.3.5. El nivell formatiu de les dones en atur

En termes generals, i des de 2009, el col·lectiu que més va augmentar percentualment la situació d'atur era directament proporcional al nivell d'estudis (tot i que en l'inici de la crisi l'atur afectava amb major mesura a les persones amb nivells d'estudis universitaris -de primer, segon i tercer cicle- i els tècnics de grau superior), es a dir, va créixer el nombre d'aturats/es com menor era el nivell formatiu adquirit. Aquesta realitat va anant canviant i a finals del 2016 les dades indicaven que el col·lectiu d'aturats que més pes té és el de les persones amb estudis secundaris, seguits per la gent amb estudis de formació professional i en tercer lloc el grup de gent amb estudis post secundaris o tècnics professionals. Aquesta tendència s'ha mantingut així fins a finals del 2019.

En el cas de les dones aquesta tendència seria la mateixa, però sent el número de dones superior als dels homes.

Per tant podem suposar dos coses a nivell del mercat laboral:

- O bé s'ha de pressuposar que les noves ocupacions són majoritàriament de mitjà o alt nivell.
- O bé, la nova ocupació és majoritàriament de baixa qualificació o de baix nivell formatiu. De manera que es produeix una sobrequalificació d'aquest col·lectiu, és a dir, que ocupen feines per sota del nivell formatiu complet.

6.3.6. L'atur de llarga durada: una realitat creixent

Les dades disponibles de l'Observatori del Treball i Model Productiu de la Generalitat permeten aprofundir en la caracterització i el coneixement de la situació de les persones en situació d'atur en quant a la durabilitat de la seva situació. Aquesta és mesurada a través de la durada de la demanda d'ocupació, és a dir: el temps transcorregut des del dia en què es va produir l'alta com a demandant fins al darrer dia del mes de referència de les dades. La finalitat d'aquesta anàlisi és poder identificar factors de risc entre la població, en tant que llargs períodes de temps en

situació de desocupació poden generar comportaments o situacions de major vulnerabilitat.

Si es classifica la durada de l'atur en tres categories (curta, mitjana i llarga), obtenim els següents resultats a finals del 2019:

- Atur de curta durada (inferior a un any): s'ha passat d'un 59,60% al 2016 a un 63,31% al 2019.
- Atur de mitjana durada (entre 1 i 2 anys): s'ha passat d'un 12,15% al 2016 a un 13,97 % al 2019.
- Atur de llarga durada (superior als 2 anys): s'ha passat del 28,16% al 2016 al 22,70% al 2019.

Per tant, el grup que més incrementa el seu pes és el de les persones que es troben en situació d'atur de curta durada.

Així doncs, al 2019 ha disminuït l'atur de llarga durada.

Però si tenim en compte el sexe, hi han diferències significatives ja que hi han més dones aturades que homes en totes tres categories. En l'atur de llarga durada (més de dos anys) és on les dones superen molt més als homes, representant un 67,38%, mentre que els homes un 32,61%

6.3.7. La contractació: cap a noves modalitats contractuals

Un altre dels indicadors de l'estat de salut i de la qualitat de l'ocupació del mercat laboral és el volum i el tipus de contractació laboral (dividit entre indefinit i temporal).

Al 2016, els contractes temporals representaven el 88,58 % dels contactes, mentre que els indefinits representaven el 7,21%. Aquestes dades han anat augmentat arribant al 2019 al 91,55% els contractes temporals i a un 8,44 els contractes indefinits.

El volum de contractes i la temporalitat també és diferencial segons el sexe. Si bé, històricament la presència dels homes al mercat laboral ha estat major i en conseqüència també el volum de contractes entre aquest col·lectiu, la tendència en el temps accentua aquest comportament. Durant el 2016, de la totalitat de contractes que es van realitzar, un 52,47% van ser efectuats a homes, mentre que un 47,52% a dones, Al 2019 aquesta tendència segueix sent el 61,81% els contractes realitzats a homes i el 38,18% els realitzats a les dones. Per tant es segueix produint un desequilibri en el volum de contractació per sexes en favor del col·lectiu masculí.

Si tenim en conte la temporalitat, aquesta diferència també es presenta: en els contractes indefinits, els homes representen el 62,37% mentre que les dones, representen el 37,62%: en els contactes temporals, els homes representen el 61,77% i les dones el 38,22%.

Per tant, més enllà que la modalitat de contractació temporal és la fórmula més estesa en els darrers anys, aquesta és a més, d'una durabilitat molt baixa, la qual cosa repercuteix inevitablement en la planificació i percepció de predictibilitat de les trajectòries de les persones. **La generalització d'aquest tipus de situacions (augment de la incertesa de futur) repercuteix en un augment de les probabilitats del risc de caure en situacions d'exclusió social.**

6.3.8. El mercat laboral femení als municipis de l'Alt Camp

L'evolució del nombre de dones aturades als municipis de l'Alt Camp és directament proporcional al volum de població dels municipis de la comarca. La capital comarcal, Valls, és el municipi amb major nombre d'aturades. Al 2016 el nombre d'atur femení era de 928 dones, mentre que al 2019 es pot observar una baixada de l'atur i el nombre de dones aturades és de 854. Alcover i el Pla de Santa Maria, segon i tercer municipi en nombre d'habitants, passen de les 176 i 90 dones respectivament al 2016 a 167 i 82 dones aturades al 2019. En l'altre extrem, s'ubicarien els municipis del Milà i Mont-ral, amb 4 i 3 dones respectivament en situació d'atur.

En termes percentuals, durant el 2019 el 57,92% de la població femenina aturada de la comarca pertany al municipi de Valls, el 11,33% a Alcover i el 5,57% al Pla de santa Maria.

Pel que fa al conjunt comarcal, al finals de 2019 un 20,94% de dones desocupades eren de nacionalitat estrangera. A nivell municipal, a Valls i Alcover, la població estrangera desocupada representa el 26,14% i el 20,90% respectivament. En el cas de Valls la població estrangera femenina aturada representa el 24,57% del total de població femenina aturada resident al municipi).

Cal tenir en compte també, que del total de població estrangera en situació d'atur al desembre de 2019 un 44,72% són homes. Indirectament aquesta xifra denota els patrons tradicionals en què és l'home el que sustenta les tasques del treball productiu i per tant, qui aporta els ingressos a la llar. **Tenint en compte, doncs, que majoritàriament entre el col·lectiu de població estrangera són els homes els que participen del mercat de treball i per tant, són aquests els que sustenten l'economia familiar.**

6.4. La violència contra les dones a l'Alt Camp

A l'actualitat es donen una sèrie de condicionants i factors que poden comportar un creixement dels casos de violència contra les dones (en les seves diferents modalitats i expressions):

- Model i estructura social predominantment patriarcal. A pesar dels avenços significatius que s'han produït en els darrers anys vers la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, aquesta no és encara, a dia d'avui, una realitat. Existeix un predomini generalitzat dels homes sobre les dones (en l'àmbit públic i privat), la qual cosa situa aquest col·lectiu en desigualtat de condicions.
- La situació econòmica contribueix a incrementar els factors de risc i de discriminació vers les dones:
 - o Disminució dels divorcis/separacions, degut al cost econòmic associat a aquest procés, amb la qual cosa moltes dones es poden veure "obligades" a compartir situacions "no desitjades".

- O Increment de les tensions internes en el si dels nuclis familiars, associat a la disminució del benestar, a situacions de risc (tots els membres a l'atur)...
- o Majors dificultats d'emancipació residencial i d'autonomia econòmica per part de les dones.

Tot plegat, comporta un augment de les situacions de dependència per part de les dones, així com majors dificultats per a satisfer el projecte o la trajectòria personal desitjada i per tant, situa aquest col·lectiu en una situació de major vulnerabilitat.

Algunes de les dades disponibles posen de manifest i constaten aquesta realitat, com per exemple el nombre de TAMVG¹ (el telèfon de suport a les dones generalment a víctimes amb ordre de protecció). Si bé al 2016 hi havien actius 18 dispositius, aquest nombre ha anat modificant-se sent a finals del 2019, 9 terminals actius.

Pel que fa al nombre d'atencions realitzades per casos de violència física, psicològica o econòmica contra les dones, durant el 2016 van representar un 76% de les intervencions. A Finals del 2019, aquest percentatge baixa considerablement i passa a ser el 27,02% de totes les intervencions realitzades i agafen més pes les intervencions psicològiques, representant un 39,36% de les actuacions realitzades.

La metodologia de treball transversal des dels diferents serveis d'atenció social, així com la major dotació de circuits, sistemes de coordinació i serveis al voltant de l'atenció social a la comarca de l' Alt Camp fa que es detectin més situacions al voltant de les problemàtiques familiars , entre elles les diferents formes de violència. Així mateix, la diversitat de professionals, l'especialització de serveis com el SIAD i el SIS, fan que es pugui fer una intervenció social integral i de qualitat al

1

El servei de teleassistència mòbil per a violència de gènere, és una modalitat de servei que amb la tecnologia adequada, ofereix a les víctimes de la violència que disposin d'una ordre de protecció o allunyament, una atenció immediata i a distància, assegurant una resposta ràpida front les eventualitats que puguin passar, les 24 hores del dia, els 365 dies de l'any. L'usuari disposa d'un telèfon mòbil localitzable via GPS. En situació de perill, la víctima pot prémer un botó situat a la part superior del terminal i en activar-se, el telèfon envia el senyal d'alerta a la central. Un minut després, s'activa la trucada mans lliures i s'enregistra la conversa. Això serveix perquè la central pugui donar una resposta ràpida a la crisi plantejada, bé per ells mateixos o mobilitzant altres recursos humans i materials.

voltant d'aquestes problemàtiques, així com una actuació preventiva en els diferents nivells.

6.5. La nova realitat femenina a l'Alt Camp: aportació crítica a la realitat comarcal

A mode de resum i de conclusió de la diagnosi realitzada sobre la població femenina de la comarca podem extreure algunes conclusions:

- Tendència creixent a la feminització de la vellesa i augment de la viduïtat, amb la qual cosa cal prestar esforços creixents en els factors de mobilitat, dependència i aïllament de les dones grans que viuen soles.
- Existeix un percentatge important de dones estrangeres sense estudis primaris (especialment d'origen africà), i per tant existeix una necessitat de formació i apoderament d'aquest col·lectiu.
- L'economia submergida és un dels refugis per a les dones estrangeres, que se centra en el sector serveis i especialment de la cura i atenció a les persones. Cal fomentar la professionalització i legalització d'aquest àmbit de treball, així com valorar i reconèixer socialment aquestes feines "infravalorades".
- Existeix una segregació horitzontal en el mercat de treball de la comarca: concentració de les dones a l'atur de la comarca en el sector serveis.
- La taxa d'atur perjudica a les dones de la comarca:
 - o Majors taxes d'atur femenines.
 - o Majors increments d'aturades del 2016 al 2018, tot i que va disminuint de cara al 2019.
 - o Major percentatge de dones a l'atur en recerca de la primera feina.
 - o Major afectació de l'atur de llarga durada.
 - o Les majors càrregues familiars i domèstiques de les dones dificulta la realització de projectes professionals i d'emprenedoria.
- Cal incidir en accions i projecte en polítiques d'igualtat que impliqui als agents socials i econòmics de la comarca, per facilitar la conscienciació social i la transformació dels factors de risc sobre la població femenina en oportunitats.

- La manca de formació en les noves tecnologies pot convertir un sector de la població en "analfabetes funcionals" i un element generador de desigualtat i de pèrdua d'oportunitats. La formació en aquest àmbit, doncs és important com a eina d'integració i de creació d'oportunitats.
 - Manca d'espais de coordinació i treball transversal en l'àmbit de les polítiques de gènere i igualtat en l'administració pública local i comarcal.
 - Manca de dades desagregades per sexe: contribueix a invisibilitzar patrons de gènere i les necessitats de les dones i la seva realitat.
 - Des de l'àmbit de la seguretat, es detecten pocs casos de violència de gènere a la comarca, la qual cosa es pot atribuir a:
 - o La proximitat i coneixença personal dels entorns rurals, la qual cosa dificulta la tramitació de denúncies.
 - o Les dificultats d'accés a un habitatge i el context macroeconòmic de crisi, la qual cosa suposa una barrera a les separacions/divorcis, a l'emancipació residencial, a la independència econòmica i al procés de recuperació de les dones víctimes de la violència.
- Cal continuar treballant, doncs, a tots els nivells en l'atenció i prevenció de la violència: des dels espais de coordinació, en la coeducació dins del sistema educatiu, fins a la formació en noves masculinitats.
- La presència de dones en el món polític local a la comarca és encara incipient (només hi ha quatre dones alcaldesses en els 23 municipis de la comarca), la qual cosa dificulta el desplegament efectiu de les polítiques d'igualtat en estar infrarepresentades en els òrgans de poder polític.
 - Cal incorporar la visió de gènere en el disseny urbà dels municipis: les dones, donat el seu rol social, fan un ús més intens de la via pública i de mobilitat amb càrrega (cotxets i carros de la compra).
 - L'augment de l'esperança de vida i per tant, de majors situacions de dependència han fet augmentar el volum de persones (majoritàriament dones) cuidadores. Caldria, doncs, reforçar els programes específics en aquest àmbit, per tal de fomentar un treball segur i saludable.

7. OBJECTIUS I ACTUACIONS

Amb tota la informació compilada a través de la diagnosi s'ha organitzat la informació segons categories dins de les quals s'estableixen els objectius generals, els objectius específics i les actuacions previstes.

7.1. Impuls de les polítiques d'igualtat i de gènere

- Fer de l'organització comarcal un model de bona pràctica en la igualtat de gènere a l'Alt Camp. Impulsar la igualtat de gènere des de la pròpia estructuració i distribució del personal tècnic.
- Crear un espai, una estructura organitzativa transversal i operativa amb una representació de diferents àrees del Consell, per tal de coordinar el Pla.
- Sensibilitzar i formar al personal tècnic i polític de l'administració en perspectiva de gènere i en termes d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones.
- La discontinuïtat en l'ús del llenguatge no sexista o inclusiu evidencia la necessitat de fer una major difusió del Manual per a l'ús no sexista ni androcèntric del llenguatge.
- Sol·licitar que les dades recollides o generades des de l'administració es presentin desagrades per sexes. Entendre que les dones a la comarca representen la meitat de la població, visibilitzant-ne les situacions i condicions de vida diferenciades.

7.2. Canvis culturals i de transformació social

L'educació i la formació són essencials per al desenvolupament de les societats i constitueixen un dels principals sistemes de transmissió de valors socials i culturals que conformen els patrons de comportament de les persones. Treballar per modificar els valors que perpetuen les discriminacions i subordinacions envers les dones és una feina que s'ha de fer mitjançant l'educació i la formació. Les

persones, amb l'adquisició de majors coneixements, tenen accés a més opcions, a un treball remunerat adient, a més possibilitats d'evolució, i el conjunt de la societat se'n beneficia. És per això, que l'educació s'entén com un dret universal bàsic per a l'emancipació de les persones, a més de ser un mitjà de difusió del coneixement i la informació. És per tant, imprescindible, no només que les dones tinguin un accés igualitari a l'educació i a la formació, sinó també, que connectin d'una manera directa amb l'escola i participin en les polítiques educatives per tal de revisar la unidireccionalitat de les capacitats i habilitats que desenvolupa la cultura escolar i potenciar la creativitat per a repensar el propi projecte de vida.

La *coeducació* és el principi bàsic que ha d'assegurar la participació i el desenvolupament de totes les persones sense distincions, i ha de ser considerada com a eina imprescindible per a desenvolupar la cultura de la diversitat, la igualtat i la no-violència. Alhora, la coeducació ha de permetre corregir els estereotips i la jerarquizació de gènere que encara persisteixen a l'escola mixta, fruit d'uns plantejaments educatius que tendeixen a reproduir i a reforçar la cultura androcèntrica. La coeducació és l'única mesura preventiva per eradicar la violència masclista; només des de la igualtat, i el respecte i la valoració de la diferència, es pot assolir una societat més lliure, segura i justa per les dones.

La legislació educativa, des de l'any 1990 (Llei d'ordenació dels sistema educatiu), afirma que s'ha d'evitar la discriminació per raó de sexe i planificar l'educació igualitària. La Llei Orgànica d'Educació (LOE) de 2006 es basa en els principis d'equitat, igualtat, inclusió i no discriminació, i promou l'eliminació dels obstacles que dificultin la plena igualtat entre dones i homes. També destaca la cooperació i la col·laboració de les administracions educatives amb les corporacions locals en la planificació i implementació de les polítiques educatives.

La participació en la producció cultural també ha de ser un element primordial a l'hora de vetllar per la visualització de les dones i de treballar per la transformació del rol de "dones passives consumidores" de cultura a "dones actives creadores" de cultura. Cal també destacar la importància d'universalitzar i promoure l'accés de les dones a les noves tecnologies de la informació i del coneixement que s'han convertit en instruments quotidians i necessaris.

7.3. Participació social i política

La participació de les dones és un element fonamental en la construcció d'una societat més democràtica, però la millora i l'ampliació de la seva participació no serà possible mentre no es diversifiqui i s'ampliï el concepte de ciutadania, donant un veritable valor a la *democràcia participativa*, perquè la construcció de les societats és sempre el resultat de la interacció entre les accions de les institucions i els espais de relació social, allà on dones i homes desenvolupem les nostres activitats quotidianes i satisfem les nostres necessitats, materials, afectives, intel·lectuals...

La distribució de rols socials entre dones i homes i, de vegades, el pes de les institucions, ha frenat, o fins i tot ha impedit, la participació, i en el cas de les dones, aquests impediments han tingut una dimensió específica, atesos els components discriminatoris i sexistes dels mecanismes de representació i participació tradicionals. Per això, i per la persistència amb què malgrat tot, les dones han intervingut i intervenen amb ple protagonisme en la gestió col·lectiva de l'espai social, així com en la seva transformació, el concepte de participació té una rellevància especial.

La democràcia comporta la presència equilibrada de dones i homes en els òrgans i els llocs de presa de decisió col·lectiva, i la igualtat requereix la participació i la *representació paritària* en la vida política, social, cultural i econòmica. Les dones constitueixen la meitat de la ciutadania i la presència pública reduïda, i moltes vegades deformada, representa una pèrdua per al conjunt de la societat. Cal avançar, doncs, cap a un nou concepte de ciutadania que permeti articular la complexitat de les diferents identitats i integrar les diverses formes de participació, totes elles necessàries per a la creació del teixit social i el desenvolupament d'uns valors democràtics. Una ciutadania basada en la igualtat, la diversitat i el pluralisme, que no respongui únicament a l'universal masculí, sinó que reconegui el valor de l'experiència femenina.

Les *associacions* han estat i són una eina de participació i de relació per a les mateixes dones (espais de relació, d'ajuda mútua, de creació o dinamització cultural...). Però, també són una eina de progrés i de cohesió social. L'aportació dels grups i entitats de dones, així com de moltes dones que des de les seves diferents opcions polítiques han treballat en l'àmbit local, ha incidit de manera

decisiva en aspectes com les reformes jurídiques, els canvis de mentalitats i la conceptualització de les polítiques dels partits i els sindicats.

L'exercici de la ciutadania des d'una perspectiva de gènere planteja la incorporació de nous eixos de treball, que hauran de ser assumits per les polítiques públiques i pels professionals que hi treballen. Aquesta perspectiva posa sobre la taula usos i necessitats que cal tenir en compte, tant en el disseny i planificació de les polítiques, com en el planejament de pobles i ciutats. Cal incorporar conceptes i solucions que ajudin a resoldre conflictes i sobrecàrregues, no per la via de la crisi, sinó facilitant el canvi cultural i social que s'està produint.

7.4. Repartiment del treball i usos del temps

La progressiva incorporació de les dones en l'espai públic i la presència cada vegada major de les dones en el món laboral han tingut impactes perversos en la vida de les dones. D'una banda, la participació de les dones en l'economia i l'ocupació es veu marcada per una major precarietat a les seves vides: més presència en economia submergida, menors salaris, major temporalitat, segregació horitzontal – sectors professionals feminitzats i poca diversificació de les opcions– i segregació vertical –dificultats per a accedir a càrrecs de responsabilitat o lideratge–. Tot això, es tradueix en una menor capacitat econòmica, menors possibilitats d'accés a un habitatge adequat i a un espai propi, major risc de pobresa... La situació encara és més greu en el cas de les dones migrades, dones gitanes, dones amb diversitat funcional, treballadores sexuals, treballadores agràries... Així doncs, les discriminacions directes i indirectes per motius de gènere que persisteixen a nivell laboral presenten un panorama que, sens dubte, cal superar.

D'altra banda, la configuració dels rols tradicionals i de les tasques assignades no s'ha modificat en l'àmbit privat, en **l'espai domèstic**, on continua persistint una situació de desigualtat en què les dones assumeixen la major part de les càrregues domèstiques i dels treballs de cura i atenció, que a més, són "invisibles" i no remunerats. La necessitat vital d'aquests treballs, d'una banda, i la necessitat de l'aportació econòmica, d'altra, generen una dinàmica perversa de **sobrecàrrega de treball sobre les dones**, amb jornades dobles i triples, que aguditza les discriminacions. Aquesta situació s'agreuja amb els canvis de les

modalitats familiars, amb una existència cada vegada més elevada de famílies monoparentals on la dona assumeix totes les responsabilitats familiars. Aquesta realitat ha portat a parlar de la necessitat de **conciliar la vida personal, familiar i professional**. Però, moltes de les polítiques de conciliació posades en marxa fins a l'actualitat han contribuït més a afermar les dones en el rol de mares i mullers, que no a fomentar la responsabilitat dels homes en les tasques domèstiques i la cura dels infants i les persones dependents. Per això, es fa necessari parlar de **coresponsabilitat** en l'àmbit domèstic, a partir de la col·laboració i la responsabilitat compartida dels membres d'una estructura familiar. Cal treballar, doncs, per una coresponsabilitat pública i social que tendeixi a transformar les formes de producció i d'organització del treball actuals i aporti noves maneres d'entendre la ciutadania. Calen municipis amb administracions locals exemplificadores, que promoguin la cultura i la pràctica de la conciliació i la coresponsabilitat, que promoguin empreses cuidadores i socialment responsables, que amplii i diversifiquen les mesures de suport a les famílies i d'atenció a les persones dependents.

7.5. Qualitat de vida i cohesió social

Una societat democràtica que fomenta la convivència, la igualtat d'oportunitats i les necessitats col·lectives, li correspon també lluitar contra tota forma de discriminació, ja sigui social, econòmica, de gènere o de procedència. És important, doncs, vetllar per la qualitat de vida de la ciutadania, per evitar formes de marginació, discriminació, racisme o masclisme que impliqui la pèrdua de drets o oportunitats per un col·lectiu determinat.

Des del punt de vista del disseny dels municipis, els equipaments juguen un paper important, però presenten nombrosos reptes perquè siguin efectius. Els equipaments sanitaris, els espais de recollida dels infants a la sortida de l'escola, els parcs, els transports públics, etc.... són alguns dels temes en els què cal pensar des d'una altra perspectiva que tingui en compte la veu de la ciutadania femenina. Cal pensar en model urbanístics integrats on els espais tinguin com a referència la vitalitat de la vida ciutadana. Els responsables polítics han de donar un paper a la ciutadania no només en el planejament dels espais, sinó també en la mateixa redacció dels projectes.

Tenir en compte la perspectiva de gènere en la planificació suposa considerar la realitat de les dones i els homes i les seves diferències, particularment aquelles que es deriven de les desigualtats de poder i de l'accés als recursos.

Aquesta nova visió de la planificació que ha de tenir en compte al conjunt de la ciutadania ha d'estar també present en el disseny dels habitatges, fent d'ells espais on les persones s'hi trobin a gust, adequant-los a la diversitat de grups de convivència, a les diferents etapes del cicle de la vida, a les diferents capacitats físiques i possibilitats econòmiques...

El disseny del municipi en clau de gènere també implica repensar l'organització social en funció del temps de les persones, implicar repensar els horaris dels equipaments, dels comerços, dels transports... Els pobles i els espais de convivència han de ser llocs idonis i adients pel desenvolupament integral de les persones.

Un altre dels àmbits que afecta a la qualitat de vida de les persones és la salut, la qual està influenciada per les desigualtats de classe i de gènere. El benestar de les dones està determinat per factors socioeconòmics i, la feminització de la pobresa és un dels fenòmens a què assistim a nivell global.

La posició subordinada de les dones en relació amb l'educació, el treball, la influència política, la planificació, i en particular la "seva falta de temps", li redueix la capacitat per protegir i promoure la seva salut física i mental. Les dones pateixen més trastorns musculoesquelètics i ansiós-depressius, que redueixen considerablement la seva qualitat de vida.

La divisió sexual de la vida social també té efectes desiguals en la salut. Moltes dades mostren que les dones que es dediquen a temps complet al treball domèstic i de cura tenen un pitjor estat de salut que les dones ocupades. Alhora, les dones ocupades presenten més problemes de salut que els homes ocupats, la qual cosa evidencia l'impacte negatiu d'assumir quasi en solitari la compaginació de les responsabilitats familiars i laborals per part de les dones.

D'altra banda, tenir cura de les persones amb problemes de salut, tasca que assumeixen habitualment les dones, pot ser una font de satisfacció, però també pot tenir efectes negatius sobre la salut –trastorns ansiós-depressius, malestar emocional i limitacions en la vida social–.

L'atenció sanitària ha de tenir en compte les diferències biològiques –no només relacionades amb la salut reproductiva– i psicosocials existents entre dones i homes, així com els patrons de conducta apresos relacionats amb la salut. També és imprescindible tenir present que les necessitats són diferents al llarg del cicle vital i que requereixen atencions específiques.

Tanmateix, cal fomentar actituds adients al benestar de les dones i a la seva participació i presència en el món esportiu per tal de promoure conductes més sanes. Per això, és molt important fomentar espais de reflexió, recerca i formació en salut des de la perspectiva de gènere.

7.6. Eradicació de la violència: mesures d'intervenció integral

En el marc de la IV Conferència Mundial de les Dones, celebrada a Beijing l'any 1995, es va definir el **concepte de violència de gènere** com "Qualsevol acte de violència basat en el gènere que té com a resultat, o és probable que tingui com a resultat, uns danys o patiments físics, sexuals o psicològics per a les dones, incloent-hi les amenaces dels esmentats actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant a la vida pública com a la privada". Aquesta definició posa l'accent en la construcció social i cultural que implica el concepte de gènere i que defineix els rols socials i les relacions de poder entre gèneres, atribuint a l'home un rol dominant i a la dona un rol de submissió. La violència de gènere té un caràcter instrumental, és a dir, no és una finalitat en sí mateixa, sinó un instrument de dominació i control social que afavoreix la continuïtat dels models històricament acceptats.

Entre les **formes de violència contra les dones** cal considerar, a més de la violència domèstica, l'assetjament sexual en l'àmbit laboral, poc reconegut per la societat, però que atenta greument contra la dignitat de la dona, creant un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu, que provoca efectes devastadors sobre la salut de les dones. Altres formes de violència social contra les dones són les tortures, les mutilacions, el tràfic de dones, la prostitució forçada... En qualsevol cas, la violència contra la dona provoca greus conseqüències sobre la seva salut física i psíquica, inhibeix les seves capacitats, redueix la seva autoestima i dificulta o impossibilita la seva participació social.

Les institucions s'ha anat plantejant la necessitat d'elaborar plans, circuits, millores en l'atenció i reformes legals. Actualment, totes les recomanacions internacionals, estatals, autonòmiques i locals proposen un abordatge interdisciplinari de la violència que incideixi en els mites, estereotips i creences que la sustenten, i que promogui accions integrals i coordinades per tal d'optimitzar l'atenció i racionalitzar els recursos i serveis.

Pel que fa al **marc legal**, la Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere preveu, a nivell estatal, aquest tractament integral i multidisciplinari, incorporant aspectes preventius, socials, educatius, judicials i d'atenció. A Catalunya, el govern ha aprovat la **Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**, que recull les actuacions que els poders públics catalans han de dur a terme per combatre la violència masclista i la xarxa de serveis d'atenció i recuperació que garanteixi una intervenció integral contra totes les formes d'aquesta violència. A nivell conceptual, la Llei situa en el centre les dones com a subjectes de drets i considera la violència masclista com una greu vulneració d'aquests drets i de les llibertats fonamentals. També reconeix la importància dels aspectes preventius i subratlla les mesures de sensibilització, prevenció i detecció precoç com a principis fonamentals per la seva eradicació.

IMPULS DE LES POLÍTIQUES D'IGUALTAT I DE GÈNERE		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
<p>Fomentar el compromís del Consell Comarcal i dels ajuntaments de l'Alt Camp per mantenir i reforçar les polítiques de gènere i d'igualtat, reforçant el treball transversal.</p>	Desplegar la normativa necessària a fi d'introduir la transversalitat de les polítiques de dones i de gènere a tots els àmbits del Consell Comarcal de l'Alt Camp i dels ajuntaments de la comarca.	Contribuir al desplegament reglamentari de les normatives de la Generalitat de Catalunya en matèria d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en totes les àrees.
	Integrar el principi d'igualtat d'oportunitats i de tracte entre dones i homes al Consell Comarcal de l'Alt Camp i en els ajuntaments.	Fomentar mesures per tal d'integrar la igualtat d'oportunitats i de tracte entre dones i homes.
	Procurar garantir els recursos necessaris (econòmics i tècnics) per tal de desplegar i coordinar el Pla i garantir les polítiques de dones.	Donar continuïtat al servei del SIAD Alt Camp
	Millorar els coneixements dels càrrecs polítics i del personal directiu i tècnic del Consell Comarcal i dels ajuntaments en polítiques de dones i de perspectiva de gènere. Adaptar les estructures polítiques i administratives locals a fi d'aconseguir el desplegament de les polítiques de dones al territori.	Seguiment del Pla intern d'igualtat i perspectiva de gènere des d'una visió transversal destinat al personal del Consell Comarcal de l'Alt Camp i elaboració del Pla d' Igualtat a tots els ajuntaments de la comarca Seguiment dins del Consell Comarcal de l'Alt Camp (conselleria i àrea tècnica) per a realitzar el desplegament del Pla
	Crear mecanismes de coordinació de les polítiques de dones al Consell Comarcal de l'Alt Camp	Coordinació regular entre les àrees que treballen en matèria de polítiques de dones i de gènere dins del Consell Comarcal de l'Alt Camp, així com amb les altres àrees per desenvolupar actuacions que garanteixin la transversalitat de gènere al Consell Comarcal de l'Alt Camp. Establir mesures de seguiment i millora per a l'aplicació del present Pla de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp (2020-2023).
	Desenvolupar polítiques d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes i d'acció positiva al Consell Comarcal i als ajuntaments.	Informació i suport en matèria de plans d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes als ajuntaments.
	Introduir la paritat de dones i homes en tots els òrgans del Consell Comarcal de l'Alt Camp i els ajuntaments de la comarca.	Aplicar la normativa que garanteixi la paritat de dones i homes en tots els òrgans de decisió del Consell Comarcal de l'Alt Camp i els ajuntaments de la comarca.
	Promoure l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric	Revisió i difusió del Manual d'ús del llenguatge no sexista ni androcèntric per a les diferents àrees del Consell Comarcal. Suport en política comunicativa i supervisió de documents de comunicació externa del Consell Comarcal de l'Alt Camp per l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric.
	Fer visible i analitzar l'impacte de gènere de les polítiques, els programes i els projectes del Consell Comarcal de l'Alt Camp.	Conscienciació a través de formació al personal per la recollida de la variable sexe en el tractament estadístic, l'explotació i la difusió de dades sempre que sigui tècnicament i metodològicament possible.
	Donar suport a l'aplicació de la perspectiva de gènere i de les dones a altres àmbits de la societat. Garantir l'accés de la ciutadania a la informació sobre els recursos i serveis existents en matèria de polítiques de gènere i d'igualtat.	Treballar amb l'àrea de promoció econòmica per donar suport als plans d'igualtat d'oportunitats a les empreses públiques i privades de la comarca. Fer difusió dels resultats del Pla entre la població (principalment femenina) i entre els agents econòmics i socials. Difusió del Pla Comarcal de Polítiques de Dones a través dels webs de les administracions locals i comarcal. Dissenyar una estratègia comunicativa per a incrementar el coneixement entre la ciutadania sobre els recursos i serveis existents en matèria d'igualtat i gènere.

Canvis culturals i de transformació social		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Reduir la presència de l'androcentrisme en l'imaginari social.	Sensibilitzar la societat en general sobre la necessitat de modificar i superar la concepció androcèntrica de la cultura.	Realització d'actes de sensibilització amb motiu del Dia Internacional de les Dones, així com altres dates senyalades.
		Ampliar els fons documentals i els recursos de les biblioteques municipals i comarcals sobre igualtat, feminismes i coeducació.
Reconèixer i fer visibles les aportacions creatives de les dones en la cultura i potenciar i difondre la creativitat femenina.	Fer visible les aportacions femenines a tots els àmbits culturals	Difusió de creacions i produccions culturals de les dones, així com exposicions, que signifiquin un avenç pel que fa a la superació dels estereotips sexistes.
		Donar visibilitat i reconeixement a les dones de la comarca amb rellevància en l'àmbit cultural i artístic.
		Recollir propostes ciutadanes per retre homenatge a dones de la comarca en carrers, places, edificis i espais públics.
		Suport a la programació d'activitats culturals que facin visibles les obres de dones en el camp de la literatura, l'art i la creació en general.
	Impulsar la recuperació de la memòria històrica de les dones.	Suport a projectes i activitats que contribueixin a recuperar la memòria històrica de les dones.
	Promoure que les produccions culturals reflecteixin la diversitat femenina.	Promoció de l'intercanvi cultural entre grups de dones diverses amb les cultures de les migrades, especialment al món rural i als barris urbans.
Afavorir i incorporar la visió coeducativa a la comarca.	Promoure el coneixement en matèria de coeducació.	Introduir la coeducació als centres educatius de la comarca (sense que suposi una sobrecàrrega pel personal docent).
		Formació adreçada a entitats de la comarca (especialment socials i culturals) per incorporar la coeducació i l'educació en valors de la igualtat.
		Introduir programes de formació per trencar amb els estereotips de gènere a les professions.
		Incorporar la perspectiva de gènere i la coeducació en l'oferta formativa no reglada.
	Incorporar els principis de la coeducació en els processos i programes formatius no reglats (centres educatius, activitats extraescolars, formació no reglada, etc.)	Introducció dels principis de la coeducació en els serveis i programes d'atenció a les famílies.
Incorporar la perspectiva de gènere i de les dones a la formació universitària i la recerca.	Promoure la incorporació de les dones i els homes en els estudis en els quals estan subrepresentades o subrepresentats.	Aportació de referents i models d'homes i dones i de les seves aportacions en professions específiques (a través de tallers).
	Promoure i difondre la investigació de les dones i/o sobre les dones.	Suport a treballs d'investigació sobre diferents temes referits a les dones i/o realitzats per dones de la comarca.
Incorporar la perspectiva de gènere i de les dones als espais esportius i de lleure.	Fer visible la cultura femenina en l'àmbit esportiu.	Realització d'accions de sensibilització adreçades al personal tècnic i directiu de les àrees, organismes, federacions i clubs esportius.
		Suport a la visibilització de les dones en tots els àmbits de l'esport a l'Alt Camp.

PARTICIPACIÓ POLÍTICA I SOCIAL		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Dinamitzar l'associacionisme femení i promoure la igualtat entre el teixit associatiu.	Potenciar la presència i la participació de les entitats de dones a tots els àmbits.	Disseny i implementació d'accions formatives i d'intercanvi d'experiències a les associacions de dones per aconseguir que incrementi la participació d'aquestes.
	Consolidar les estructures de participació de les dones a la comarca.	Impulsar la participació de les associacions de dones de l'Alt Camp en els òrgans de consulta de la comarca de qualsevol àmbit, a fi d'incorporar la perspectiva de gènere
	Enfortir i potenciar les entitats formades per dones i la creació de xarxes socials i de solidaritat.	Oferir suport a les entitats de dones de l'Alt Camp que duen a terme activitats i projectes que contribueixin a la millora de vida de les dones a la comarca.
		Suport per mantenir i crear noves xarxes d'entitats de dones als municipis de la comarca.
		Col·laboració dels treballs del Consell Consultiu de la Gent Gran i de les associacions de dones de l'Alt Camp en la creació de xarxes de dones grans.
	Fomentar espais de trobada de les entitats de dones que facilitin l'intercanvi d'experiències.	Emprendre accions de foment de la solidaritat entre les dones de la comarca
	Vetllar perquè les dones no es vegin afectades per la fractura digital.	Suport a la realització de jornades i trobades d'intercanvi entre les diferents entitats de dones.
Afavorir la participació de les dones en situacions de risc d'exclusió econòmica i social.	Suport a les actuacions que afavoreixin que les dones utilitzin les noves tecnologies i minimitzin el risc de fractura digital, amb especial atenció a: dones grans, del món rural, migrades i amb diversitat funcional.	
	Potenciació i apoderament de les dones en situació de risc d'exclusió i afavoriment de la participació i l'associacionisme d'aquestes.	
	Suport a les accions d'intercanvi generacional entre les entitats de dones.	
	Suport al Consell Consultiu de la Gent Gran per a actuacions que tinguin com a objectiu el reconeixement de les dones grans.	
Impulsar la participació social de les dones en tots els organismes de la societat civil.	Promoure la participació de les dones a la societat civil tenint en compte la seva diversitat.	Suport als grups de dones migrades.
		Sensibilitzar sobre la importància de la participació de les dones en els àmbits públics.
		Establiment de nous mecanismes per augmentar la participació de les dones en els espais públics, amb especial atenció a les dones del món rural.
		Aplicació de quotes per sexe i edat en accions de participació local i comarcal i en els òrgans de participació ciutadana existents.
	Potenciar la presència de les diverses dones en els llocs de presa de decisió i en els àmbits en els quals estiguin subrepresentades.	Incloure criteris d'igualtat i perspectiva de gènere en les bases reguladores per a la concessió de subvencions.
		Realització d'accions d'incorporació de les dones migrades al teixit associatiu.
Garanir la participació paritària en els òrgans de representació política	Potenciar els espais de participació i associació de dones de l'Alt Camp com a organismes referent en matèria de polítiques de dones.	Consolidar les estructures existents.
	Establir mecanismes de democràcia participativa per a les dones.	

Repartiment dels treballs i usos del temps

OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Tenir en compte el valor del treball de la cura i atenció, i del treball domèstic i familiar en la planificació de les polítiques econòmiques i socials.	Visibilitzar les tasques familiars, domèstiques i de cura i donar-hi valor, i promoure una nova cultura dels treballs i de la coresponsabilitat.	Realització d'accions de sensibilització social i de dignificació vers el valor del treball de cura i atenció, el treball domèstic i familiar i la coresponsabilitat, adreçades a sectors específics.
		Campanyes de sensibilització per a l'exercici de la coresponsabilitat en l'àmbit de les famílies, tenint en compte la diversitat familiar.
		Visibilització i reconeixement del suport familiar femení i del paper de les àvies en la conciliació laboral, familiar i personal de les dones joves.
Impulsar un nou model d'organització social i territorial que permeti equilibrar els temps i els treballs.	Impulsar la coresponsabilitat de dones i homes en les tasques familiars, domèstiques i de cura. Promoure la flexibilitat i l'adaptació dels horaris per conciliar-los amb les necessitats personals i familiars.	Aplicació de la normativa necessària dins del Consell Comarcal de l'Alt Camp i els ajuntaments per establir mesures d'igualtat d'oportunitats i de tracte entre el personal laboral i funcionari pel que fa a la coresponsabilitat.
		Impulsar estratègies perquè la participació de les dones i els homes s'adeqüin als horaris de la vida personal i familiar, en organitzacions socials, polítiques i culturals. Anàlisi i propostes de millora d'acord amb l'accés de les dones al mercat laboral per a la distribució dels serveis de proximitat i de les prestacions per a l'atenció a la infància i a persones amb dificultat.
Garantir la presència de les dones en el mercat de treball remunerat sense discriminacions (en igualtat de tracte i d'oportunitats).	Fomentar la superació del desequilibri entre dones i homes en el mercat laboral.	Difusió i incorporació de mesures i instruments en matèria laboral relacionada amb la igualtat d'oportunitats i de tracte de les dones.
	Sensibilitzar el teixit empresarial sobre la discriminació horitzontal i vertical (àrea de promoció econòmica del Consell Comarcal)	Assessorament a les empreses sobre el disseny de plans d'igualtat. Establir mesures de sensibilització en clau d'igualtat d'oportunitats entre el teixit empresarial de l'Alt Camp.
	Garantir la igualtat retributiva de dones i homes.	Anàlisi de la qualitat dels contractes i remuneracions de dones i homes al Consell Comarcal de l'Alt Camp i als ajuntaments de la comarca d'acord als Plans d'igualtat en el treball entre homes i dones.
	Promoure la presència de les dones en els sectors on estan subrepresentades.	Promoció de l'accés de les dones a professions tècniques, especialment en les categories en les quals estan subrepresentades (a través de tallers en centres educatius). Garantir la paritat d'homes i dones en les accions grupals de qualsevol àrea del Consell Comarcal de l'Alt Camp.
	Fomentar el desenvolupament de projectes empresarials per part de dones emprenedores i de la carrera professional de les directives.	Establiment de mecanismes de suport a l'emprenedoria femenina. Assessorament personalitzat per a les emprenedores amb projectes empresarials i cooperatius incipients, amb atenció als factors específics que dificulten més l'emprenedoria femenina (programa INICIA).
	Garantir els drets laborals de les dones en situacions específiques.	Realització d'accions específiques d'informació sobre drets laborals a les dones en situacions específiques. Impuls d'accions de formació i/o inserció laboral adreçades principalment al col·lectiu de dones amb més dificultats d'accés al mercat laboral, amb especial atenció a les dones en situació de risc d'exclusió social.
	Millorar la situació de col·lectius de dones que estan en règims especials de la Seguretat Social.	Identificació de les necessitats de les dones en els règims especials de la Seguretat Social (treballadores de la llar i règim especial agrari). Difusió dels drets laborals de les treballadores de la llar i de les seves condicions sociolaborals.
	Fomentar la regularització del treball submergit en el qual les dones, especialment les estrangeres, tenen major presència.	Endegar i donar suport a projectes de regularització i professionalització dels serveis de neteja i de cura a persones dependents.
	Garantir la igualtat d'oportunitats a l'administració i a les empreses.	Incorporar des de l'administració pública criteris d'igualtat d'oportunitats en la contractació d'empreses. Donar continuïtat a les polítiques actives d'ocupació adreçades a superar la segregació en el mercat de treball.

QUALITAT DE VIDA I COHESIÓ SOCIAL		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Avançar en el coneixement de les situacions emergents que condicionen la qualitat de vida de les dones de l'Alt Camp en tots els àmbits.	Convertir la informació en coneixement respecte a les situacions de les dones.	Elaboració d'un informe/estudi sobre la situació de les dones a l'Alt Camp.
	Avaluar l'impacte de gènere de les actuacions a les àrees d'acció social.	Avaluació periòdica de l'impacte de les actuacions a les àrees d'acció social del Consell Comarcal de l'Alt Camp en base a indicadors no androcèntrics (especialment segons objectius marcats a Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials i la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i de l'atenció a les persones en situació de dependència).
Garantir l'accés de les dones a la informació i difondre els recursos existents.	Facilitar l'accés de les dones a les TIC	Suport a l'accés a les TIC de les dones del medi rural a través de xarxa de l'establiment de mecanismes específics (telecentres, els bibliobusos i les escoles de capacitació agrària) tenint en compte la seva diversitat.
	Donar suport a la incidència territorial dels ens locals en l'àmbit de la informació.	Coordinació amb els ens locals per establir difusió del SIAD Alt Camp i coordinar canals de derivació i accessibilitat de les dones al servei.
Incorporar la perspectiva de gènere en els recursos i les prestacions d'acció social.	Integrar la perspectiva de gènere en el sistema de serveis socials bàsics en col.laboració amb els ens locals.	Aplicació de la perspectiva de gènere als serveis socials bàsics i concreció d'aquesta pel que fa al llenguatge, la documentació i els enfocaments metodològics vers la visibilitat de les necessitats pròpies de les dones.
		Seguiment de l'accés de les dones migrades als serveis d'acollida i als serveis educatius i formatius com a element essencial per a la promoció personal i social d'aquestes.
		Formació del personal dels serveis socials bàsics sobre les implicacions de la construcció de gènere en el rol de cuidadores de persones dependents i les càrregues que això comporta.
	Aconseguir que els serveis socials especialitzats no incorporin biaixos de gènere.	Aplicació d'indicadors no androcèntrics per al seguiment i l'avaluació de la Llei de serveis socials.
		Formació, en perspectiva de gènere, adreçada al personal de les àrees d'acció social del Consell Comarcal de l'Alt Camp.
		Implementació d'accions de prevenció de la síndrome d'esgotament professional (burnout) per a les vetlladores de persones dependents.
	Incrementar l'accessibilitat de les dones als serveis de proximitat.	Anàlisi i reconeixement de les necessitats específiques de les dones grans en el marc de les polítiques interdepartamentals de la Generalitat de la gent gran activa.
	Impulsar recursos específics per millorar les condicions de vida de les dones que es troben en risc d'exclusió social.	Atenció a les necessitats reals de les dones pel que fa als serveis de proximitat, en especial atenció a les dones del món rural
Impulsar mecanismes per millorar la salut de les dones cuidadores	Promoció de la informació, orientació i assessorament a noies i mares adolescents per fomentar la permanència en el sistema educatiu i a possibilitar la integració laboral i social. Desplegament del protocol d'actuació en situacions de violència que tingui en compte la perspectiva de gènere envers les persones grans considerant l'especificitat de les situacions de violència vers aquest col·lectiu.	
Garantir una assistència sanitària sense biaixos de gènere tenint en compte la diversitat femenina.	Avançar en el coneixement de la salut de les dones i en l'anàlisi del sistema de salut des de	Realitzar formació i donar suport a les dones cuidadores de persones dependents.
		Valorar les especificitats de salut de les dones del món rural.
		Valorar les especificitats de salut de les dones migrades.
		Realització de campanyes de sensibilització i informació específiques sobre temes de salut i dones
	Sensibilitzar i millorar els coneixements de les i els professionals de l'àmbit sanitari en perspectiva de gènere.	Prendre mesures de sensibilització sobre la salut sexual i reproductiva de les dones.
		Impuls d'estratègies de prevenció dels embarassos adolescents.
Incloure la perspectiva de gènere en la prestació i el desplegament dels serveis sanitaris.	Desenvolupament de sessions formatives adreçades a professionals dels serveis sanitaris sobre les diferències en el risc per a la salut i els processos preventius, de tractament i de recuperació de malalties que afecten les dones segons col·lectiu (migrades segons el país d'origen, franges d'edat, predisposició genètica).	
	Accions que facilitin l'eliminació de desigualtats en l'accés i el tractament de la salut sexual i reproductiva, tenint present la diversitat de les dones.	
	Potenciació de la figura de les dones migrades com a agents de salut. Incorporació de la perspectiva d'envelliment saludable des de la perspectiva de gènere a les polítiques de promoció de la salut adreçades a la gent gran	
Incorporar la perspectiva de gènere en els equipaments i la pràctica esportiva.	Fer visible i impulsar la pràctica esportiva informal entre les dones com garantia de salut i com a element de cohesió social	Promoure campanyes de promoció de l'activitat física dirigida a col·lectius femenins.
Construir un entorn que faciliti la qualitat de vida de les dones.	Facilitar a les dones l'accés a un habitatge digne i adequat a les seves necessitats.	Establiment dels canals d'informació adients per a les dones amb tota la informació referent als ajuts i les prestacions relacionats amb la Llei de l'habitatge.
	Democratitzar l'espai públic facilitant-ne els usos, l'accés i la mobilitat adaptada per a dones i homes.	Incorporar la perspectiva de gènere en la planificació urbanística dels municipis i en l'ús dels seus espais i equipaments.
		Incorporar la perspectiva de gènere a la planificació urbanística.

ERADICACIÓ DE LA VIOLÈNCIA: MESURES D'INTERVENCIÓ INTEGRAL		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Desenvolupar estratègies de prevenció i de sensibilització sobre totes les formes i àmbits de la violència masclista.	Difondre les diferents formes i àmbits de la violència masclista i les greus conseqüències que comporta perquè totes les persones la puguin identificar precoçment.	Disseny d'accions de sensibilització a la població general sobre les diferents formes i àmbits de la violència masclista i els seus efectes sobre les dones i les seves fills/es.
		Difusió de dades que permetin fer visibles els impactes de les diferents formes i àmbits de la violència masclista.
		Realització de jornades, exposicions, tallers i altres activitats que facilitin l'abordatge de diferents aspectes relacionats amb la violència masclista.
		Realització d'estratègies de sensibilització social respecte de la responsabilitat masculina per propiciar canvis en l'imaginari social.
	Identificar les causes d'actituds abusives entre la població jove, prevenir-les i fomentar els valors de la cultura de la pau i de la no-violència en les relacions interpersonals.	Elaboració i difusió de protocols de detecció i intervenció en comportaments i actituds sexistes entre la població adolescent i jove i i establiment d'estratègies d'atenció específiques per a les noies joves.
		Elaboració i difusió de protocols de detecció i intervenció en comportaments i actituds
	Prevenir i identificar la violència masclista en situacions específiques.	Aplicació de mesures específiques per prevenir la mutilació genital femenina.
		Activació de mesures de prevenció en els casos relacionats amb circumstàncies socials i amb estereotips associats a la immigració i a col·lectius en situacions de risc d'exclusió social, com és el cas de l'absentisme escolar femení i de l'abandonament escolar prematur, i els matrimonis forçats, entre d'altres.
		Disseny d'estratègies específiques de sensibilització dirigides a les dones, especialment les que pertanyen a entorns culturals en els quals hi hagi una especial pressió social o legitimació cultural vers la violència masclista.
	Desenvolupar programes i activitats per prevenir la reincidència dels agressors en l'àmbit de la violència masclista.	Millora l'atenció a dones que han patit o pateixen violència i facilitar-los l'accés als serveis d'atenció.
Millora l'atenció a dones que han patit o pateixen violència i facilitar-los l'accés als serveis		
Realitzar accions de sensibilització i formació en la prevenció de la violència contra les dones.	Accions de sensibilització entre el personal dels centres educatius de la comarca sobre el paper de la coeducació en la prevenció de la violència.	
	Accions de difusió per a la sensibilització i formació en matèria coeducativa per a les famílies de la comarca.	
Desenvolupar les estructures de coordinació i cooperació que intervenció integral.	Promoure la coordinació, la cooperació i la complementarietat de les polítiques públiques dutes a terme pels diferents agents públics a l'Alt Camp en relació amb la violència masclista.	Aplicació del protocol d'atenció en situacions de violència a l'Alt Camp.
		Aplicació d'un model únic i consensuat de recollida de dades vinculat al protocol d'atenció en situacions de violència a l'Alt Camp.
		Manteniment del servei d'assessorament jurídic, psicològic i d'atenció individualitzada del SIAD.
		Seguiment del desenvolupament del Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista.
	Oferir respostes unificades i adients a les diferents formes i àmbits en els quals es pot produir la violència masclista en coordinació i cooperació amb els ens locals.	Mantenir la Comissió Tècnica per al Seguiment i Implementació del Protocol d'atenció en situacions de violència a l'Alt Camp.
	Promoure la participació dels grups i de les entitats de dones en l'elaboració i l'avaluació de les polítiques públiques en matèria de violència masclista.	Fomentar la participació i suport dels grups i les associacions de dones que treballen en l'àmbit de la violència masclista.
	Millorar els coneixements i les capacitats específiques en matèria de violència masclista per al personal de l'Àrea de Benestar Social del Consell i dels ajuntaments.	Potenciar la participació en programes de formació bàsica per a tot el personal professional que pot intervenir en processos de violència.
	Abordar i minimitzar la síndrome d'esgotament professional.	Consolidació i ampliació dels recursos necessaris per afavorir equips de treball estables.
Facilitar a les dones l'accés als drets que els corresponen i als serveis que hi ha al seu abast.	Consolidar, millorar i ampliar les estratègies d'informació que facilitin a les dones el coneixement dels drets que els corresponen i dels serveis que integren la xarxa d'atenció i recuperació integral a les dones en situacions de violència masclista.	Disseny d'estratègies de capacitació professional i de difusió i coneixement dels diferents serveis que faciliten informació, orientació, assessorament i accés als serveis especialitzats d'atenció i recuperació integral a les dones en situació de violència masclista.
		Elaboració i difusió de materials informatius dels serveis i dels recursos que hi ha a l'abast de les dones en situació de violència masclista.

		<p>Fer difusió en les pàgines webs municipals i del Consell dels serveis i recursos existents d'atenció a la violència masclista.</p> <p>Difusió del servei d'atenció telefònica especialitzada per a les dones en situació de violència masclista (900 900 120) i del telèfon de 24 h de l'Àrea de S. Socials.</p>
	<p>Facilitar a les dones una atenció adient en relació amb l'accés als seus drets com a ciutadanes.</p>	<p>Planificació d'accions específiques de difusió i comunicació amb les dones dels municipis.</p> <p>Seguiment dels serveis d'acolliment i recuperació i d'acolliment substitutori de la llar.</p> <p>Desplegament dels serveis d'atenció i acolliment d'urgències a la comarca de l'Alt Camp.</p> <p>Recolzament al desplegament dels serveis tècnics de punt de trobada.</p>
	<p>Facilitar els processos de recuperació de les dones en situacions de violència masclista.</p>	<p>Informació de mesures d'autoprotecció adreçades a les dones en processos de recuperació.</p> <p>Informació de mesures d'accés a un habitatge a les dones en situacions de violència masclista.</p> <p>Informació de mesures de formació ocupacional i d'inserció laboral de les dones que pateixen o surten de qualsevol situació de violència masclista.</p> <p>Informació sobre les prestacions econòmiques definides en la Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista.</p> <p>Ampliar les prestacions dels serveis d'atenció donant major cobertura als fills/es de mares que han patit o pateixen violència masclista.</p>
	<p>Consolidar i millorar un sistema de resposta urgent per a les dones en situacions de violència masclista.</p>	<p>Consolidació dels canals d'intervenció en situacions de violència a la comarca.</p> <p>Establiment de mesures per garantir l'atenció d'urgència a les dones que es troben en processos de violència les 24 hores del dia tots els dies de l'any a tota la comarca de l'Alt Camp.</p>
	<p>Facilitar mesures de suport en situacions específiques.</p>	<p>Garantir la dotació de recursos específics (econòmics, d'habitatge, etc.) per afavorir el procés de recuperació de les dones que han patit violència.</p>

8. MECANISMES SEGUIMENT I AVALUACIÓ DEL PLA

El seguiment i l'avaluació formen part de qualsevol procés de valoració d'un projecte, sobretot quan aquest actua sobre el conjunt social i en pretén la seva millora i transformació. Paral·lelament, l'establiment de mecanismes de seguiment i avaluació permeten assegurar el compromís polític amb el Pla i facilitar un procés continu de participació ciutadana a través de les estructures existents.

Per tal d'establir uns criteris objectius d'avaluació, es consideren uns indicadors quantitatius i qualitatius a l'hora de dissenyar i aplicar les actuacions i accions previstes en el Pla, la qual cosa permeten valorar l'eficàcia i eficiència del desplegament de les polítiques de dones a l'Alt Camp. Alguns d'aquests indicadors serien:

- Nombre d'accions realitzades per objectiu.
- Nombre de materials elaborats per objectiu.
- Nombre i tipus de serveis implicats en l'objectiu.
- Tipologia de mecanismes de coordinació establert per objectiu.
- Nombre de persones beneficiàries, segons objectiu.

Més enllà d'aquests indicadors d'avaluació, per a la implementació, seguiment i avaluació del *Pla de Polítiques Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp (2012-2015)* s'establiran **mecanismes de seguiment del Pla Comarcal de Polítiques de Dones de l'Alt Camp (2016-2019)** a través de la coordinació tècnica (Conselleria de Dones i equip tècnic de l'Àrea de Benestar Social i Família del Consell Comarcal, així com d'altres àrees que, pel seu àmbit de treball incorporin a les dones). Així mateix, les reunions restaran obertes a la participació d'altres entitats, organitzacions o consells que per la seva definició o objectius treballin o estiguin vinculats a l'àmbit de les dones.

D'altra banda, per al seguiment i avaluació, es contemplen quatre eines bàsiques:

- **Tallers de participació amb les associacions de dones de la comarca** en les tasques de difusió del Pla, priorització de propostes i seguiment d'aquestes, així com per a recollir noves propostes que puguin incorporar-se en el Pla.

- **Qüestionaris d'avaluació:** dirigits a totes les dones participants en les actuacions que es contemplen al Pla. L'objectiu dels qüestionaris és mesurar de manera quantitativa el grau d'assoliment dels objectius de l'actuació, i de caire qualitatiu el grau de satisfacció de les necessitats reals i percebudes per les dones participants.
- **Memòries tècniques:** de manera anual, s'aniran elaborant les memòries tècniques que recullin tota la informació relativa a cada una de les actuacions que es desenvolupin en el marc del present Pla, amb la finalitat d'anar fent una supervisió de l'aplicació del Pla, així com incorporar millores necessàries per reorientar les intervencions.

Així mateix, l'avaluació del procés ha de recollir criteris tècnics de viabilitat, sostenibilitat, realisme, eficàcia i eficiència, i adoptar una perspectiva transversal, incorporant la variable gènere com a eina fonamental d'anàlisi. Així, es podrà conèixer les reorientacions i millores necessàries per al bon desplegament del procés, identificant els elements que s'han de corregir i els que s'han de potenciar: apuntar els encerts, els errors, les condicions millorables i relacionar-les amb els recursos disponibles i amb els recursos potencials.

Atenent la competència delegada dels municipis de la comarca en la prestació de serveis socials es preveu que el present pla sigui aplicable a tots els municipis a través de la corresponent adhesió.

9. VIGÈNCIA DEL PLA

Aquest Pla de Polítiques de Dones té una vigència fins al 2023, la complexitat i ambició per assolir tots els objectius i realitzar les activitats fa preveure que pugui ser necessària una pròrroga a fi d'aconseguir la consolidació de dits objectius que permetin garantir la transversalitat de les polítiques de Dones en tots els àmbits de la política i la societat a la nostra comarca.

10. BIBLIOGRAFIA

- CONSELL COMARCAL DE L'ALT CAMP: *Pla Comarcal de Polítiques de Dones i de Gènere de l'Alt Camp (2009-2011)*.
- CONSELL COMARCAL DE L'ALT CAMP: *Pla Comarcal de Polítiques de Dones i*

de Gènere de l'Alt Camp (2012-2015).

- CONSELL COMARCAL DE L'ALT CAMP: memòries de l'àrea de Benestar Social i Família, 2009, 2010 i 2011.
- CONSELL COMARCAL DE L'ALT CAMP. Protocol d'Atenció a les Situacions de Violència de l'Alt Camp, 2010.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2012-2015.*
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2019-2022.*
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Presència de les dones a la política.* Institut Català de les Dones.

http://www.gencat.cat/idiomes/docs/estadística_política.pdf

- IDESCAT (Institut d'Estadística de Catalunya).
<http://www.idescat.cat>
- INE (Instituto Nacional de Estadística)
<http://www.ine.es/>
- INSTITUT CATALÀ DE LES DONES
<http://www.gencat.cat/icdona>
- Observatori del Treball i Model Productiu (Departament de Treball, Afers socials i Famílies), 2017.
- OBSERVATORI D'EMPRESA I OCUPACIÓ DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
- OBSERVATORI DEL TREBALL I MODEL PRODUCTIU DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

11. ANNEX: GLOSSARI TERMINOLÒGIC

- **Acció Positiva:** Mesures per compensar la situació de desigualtat de partida de les dones. Incideix en l'àmbit públic i garanteix la seva presència.
- **Agressions sexuals:** Ús de la violència física i sexual exercida sobre les dones majors o menors d'edat, determinada per l'ús premeditat del sexe com a arma per a demostrar-ne el poder i abusar-ne.
- **Androcentrisme:** Conjunt de valors dominants basats en una percepció centrada en normes masculines. Les societats androcèntriques són aquelles que situen l'element masculí com a prototip, un referent que cal imitar i l'experiència del qual és interpretada com a universal, menyspreant i ocultant les experiències de les dones.
- **Apoderament:** Procés de acció als recursos i desenvolupament de les capacitats personals per poder participar activament en el disseny de la vida pròpia i la de la seva comunitat en termes econòmics, socials i polítics.
- **Assetjament sexual:** Comportament verbal, no verbal o físic no desitjat d'índole sexual que tingui com a objectiu o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una dona o de crear-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest
- **Atenció a persones dependents:** Prestació d'assistència a persones joves, malaltes, d'edat avançada o discapacitades que depenen d'una altra persona.
- **Atur registrat:** Proporció de persones, comparades amb el total de la població activa, inscrites com aturats, a la recerca de treball i disponibles per treballar en un moment donat.
- **Coeducació:** Mètode educatiu que parteix del principi de la igualtat entre els sexes i de la no discriminació per raó de sexe, que pretén educar conjuntament a nens i nenes en la idea de que hi ha diferents mirades i visions del món, diferents experiències i aportacions fetes per dones i homes que conformen la realitat col·lectiva i sense les que no es pot interpretar ni conèixer el món.

- **Conciliació de la vida personal i laboral:** Possibilitat d'una persona de fer compatibles l'espai personal amb el familiar, el laboral i el social, i de poder desenvolupar-se en els diferents àmbits.
- **Coresponsabilitat en el treball reproductiu:** Participació equilibrada de dones i homes en cadascuna de les tasques i responsabilitats de la vida familiar, tant del treball domèstic com de la cura de persones dependents.
- **Dades desagregades per sexe/gènere:** Recollida i desglossament de dades i d'informació estadística per sexe, que fa possible una anàlisi comparativa, una anàlisi tenint en compte les especificitats del "gènere".
- **Democràcia paritària:** Forma d'organització social i política en la qual hi ha igualtat de nombres i drets dels diferents col·lectius que componen la societat i que han de formar part dels òrgans decisoris i de govern. Les quotes o la modificació de les normatives electorals són exemples d'estratègies per aconseguir la democràcia paritària entre dones i homes.
- **Desigualtat de tracte:** Manca d'igualtat en el tracte entre diversos col·lectius de manera arbitrària i sistemàtica, tot afavorint un col·lectiu per damunt dels altres.
- **Detecció de la violència:** Posada en funcionament de diferents instruments teòrics i tècnics que permetin identificar i fer visible la violència masclista, tant si apareix de forma precoç com de forma estable, i que permetin també conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir, per tal d'evitar-ne el desenvolupament i la perpetuació.
- **Discriminació directa:** Tractar de manera desigual o amb un tracte d'inferioritat les persones sobre la base d'un dels motius expressament prohibits per l'ordenament jurídic nacional i internacional, per exemple, segons el sexe.
- **Discriminació indirecta:** Criteris, mesures, normes i intervencions socials o polítiques formalment neutres que resulten desfavorables per a un col·lectiu, ja que no té en compte la posició inicial desfavorable de la qual parteix aquest col·lectiu. Aplicació de distincions i de pràctiques desiguals i arbitràries que una col·lectivitat fa a una persona o grup en un determinat àmbit per motius de sexe, ètnia, ideologia, edat, opció sexual o d'altres.

- **Discriminació:** Es considera discriminació tots aquells casos en què una persona és tractada de manera desigual i desfavorable per la seva pertinença a un grup concret i no sobre la base de les seves capacitats individuals.
- **Divisió sexual del treball:** Repartiment de tasques socials i domèstiques adjudicades segons el sexe que han produït aprenentatges diferents per a homes i dones i que es valoren d'una manera desigual en la societat.
- **Economia submergida/treball submergit:** Activitat professional, única o secundària, remunerada i no ocasional, però no (o rarament) sotmesa a obligacions estatutàries, reglamentàries o contractuals, amb exclusió de les activitats submergides pròpies de l'economia delictiva.
- **Equitat de gènere:** Distribució justa dels drets, beneficis, obligacions, oportunitats i recursos entre les persones a partir del reconeixement i el respecte de la diferència entre dones i homes a la societat.
- **Estereotip:** Els estereotips són opinions o idees sobre els membres de determinats grups o una categoria de persones que estan completament basats en la pertinença a aquest grup. La majoria dels estereotips expressen punts de vista molt negatius que comporten prejudicis.
- **Feminisme:** Doctrina, teoria i moviment social que propugna la consideració de les dones com a éssers humans complets, subjectes individuals de drets i deures i s'oposa a la discriminació per raó de sexe (per haver nascut femella), o de gènere (a causa de les atribucions femenines com a dona). El feminisme té diverses orientacions i ideologies, però no s'ha d'oposar – com vulgarment es fa – al masclisme, ja que el masclisme representa una actitud de prepotència del mascle enfront de la femella, i aquest concepte no és l'oposat al feminisme.
- **Feminització de la pobresa:** Tendència a l'augment de la incidència i prevalença de la pobresa entre les dones.
- **Gènere:** Construcció social i cultural basada en les diferències biològiques entre els sexes que assigna diferents característiques emocionals, intel·lectuals i comportamentals a dones i homes, variables segons la societat i l'època històrica. A partir d'aquestes diferències biològiques, el gènere configura les relacions socials de poder entre homes i dones.

- **Heterosexualitat:** Heterosexualitat significa l'atracció entre dues persones de diferent sexe i es cataloga com una orientació sexual juntament amb l'homosexualitat i la bisexualitat.
- **Igualtat de gènere:** Condició de ser iguals homes i dones en les possibilitats de desenvolupament personal i en la capacitat de prendre decisions, per la qual cosa els diferents comportaments, aspiracions i necessitats de dones i d'homes són igualment considerats, valorats i afavorits.
- **Igualtat de tracte entre dones i homes:** Condició de ser iguals dones i homes en l'àmbit laboral, social, cultural, econòmic i polític, sense que actituds i estereotips sexistes limitin les seves possibilitats.
- **Indicador de gènere:** Mesura, nombre, fet, opinió o percepció que mostra la situació específica de les dones i dels homes, així com els canvis que es produeixen en els dos grups a través del temps. L'indicador de gènere és una representació d'un fenomen determinat que mostra totalment o parcial una realitat i que té la funció de fer visibles els canvis socials en termes de relacions de gènere al llarg del temps.
- **Perspectiva de gènere:** Presa en consideració de les diferències socioculturals entre les dones i els homes en una activitat o àmbit per a l'anàlisi, la planificació, el disseny i l'execució de polítiques, considerant com les diverses actuacions, situacions i necessitats afecten les dones. La perspectiva de gènere permet de visualitzar dones i homes en la seva dimensió biològica, psicològica, històrica, social i cultural i de trobar línies d'acció per a la solució de desigualtats.
- **Polítiques d'Igualtat:** Sorgeixen als Estats Units a la dècada dels 60 dins del moviment de drets civils i, en principi, per evitar la discriminació, per raons de raça, religió, color o origen. Sota el mandat del president J.F. Kennedy s'estableix el concepte d'acció positiva i s'obliga a garantir als contractistes del govern la igualtat d'oportunitats en la seva plantilla. A Europa, des dels anys 50 i 60, els països nòrdics -Islàndia, Finlàndia, Suècia, Noruega i Dinamarca- ja treballen en polítiques de l'Estat de Benestar que inclouen accions positives vers les dones. A dia d'avui, aquests països són els que disposen d'una proporció més alta de població activa femenina, conjuntament amb polítiques familiars

que permeten conciliar la vida personal i la laboral a dones i homes. La teoria – que s’ha complert- és que en invertir en ajudes socials, s’incrementa la presència de les dones al mercat laboral. Major presència de força de treball qualificada al mercat laboral té conseqüències en el creixement econòmic.

- **Prevenió de la violència:** Accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la violència masclista per mitjà de la reducció dels factors de risc, i impedir-ne així la normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania, especialment les dones, en el sentit que cap forma de violència és justificable ni tolerable.
- **Rols de gènere:** Els papers, les funcions, les activitats i les responsabilitats que s’atribueixin com a “pròpies” i diferenciades a dones i homes.
- **Segregació horitzontal de l’ocupació:** Distribució no uniforme d’homes i dones en un sector d’activitat determinat. Generalment, la segregació horitzontal de l’ocupació fa que les dones es concentrin en llocs de treball que es caracteritzen per una remuneració i un valor social inferiors i que són en bona mesura una prolongació de les activitats que fan en l’àmbit domèstic.
- **Segregació vertical de l’ocupació:** Distribució no uniforme d’homes i dones en nivells diferents d’activitats. Generalment, la segregació vertical de l’ocupació fa que les dones es concentrin en llocs de treball de menor responsabilitat.
- **Sexe (en sentit biològic):** Característiques biològiques que distingeixen el mascle de la femella.
- **Sostre de vidre:** Barrera invisible que dificulta l’accés de les dones al poder, als nivells de decisió i als nivells més alts de responsabilitat d’una empresa o organització a causa dels prejudicis envers les seves capacitats professionals.
- **Transversalitat de gènere:** Estratègia al llarg termini que incorpora la perspectiva de gènere i la igualtat de gènere de les dones en totes les polítiques i actuacions d’un govern. La transversalització de gènere implica incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques i les actuacions per a tenir en compte les necessitats i els interessos tant de les dones com dels homes.

- **Treball reproductiu:** Activitats econòmiques no remunerades realitzades per a benefici directe de la llar propi, de parents o d'amistats, amb caràcter de reciprocitat, inclòs el treball domèstic diari i una gran varietat d'activitats d'autoaprovisionament.
- **Violència domèstica / violència en la família:** Tota forma de violència física, sexual o psicològica que posa en perill la seguretat o el benestar d'un membre de la família: recurs a la força física o al xantatge emocional; amenaces de recurs a la força física, inclosa la violència sexual, a la família o la llar. En aquest concepte s'inclouen els maltractaments infantils, l'incest, el maltractament de dones i els abusos sexuals o d'altre tipus contra qualsevol persona que convisqui sota el mateix sostre.